

Вітольд Павлович Фокін
1-й Прем'єр-міністр України
канд. техн. наук, проф.,
м. Київ

**УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДУ –
СТАБІЛЬНИЙ ПЛАНІМІРНОСТІЙКИЙ ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК¹**
(історико-аналітичні нариси: переосмислення минулого)

**Частина 3. Ретроспектива становлення планово-економічної самостійності
на різних рівнях управління: ідеї, люди, судьби**

*У чому розумність поваги до вчених?
– У тому, що повага до них – лише видозміна
поваги до науки, любові до знання, любові до
істини; лише перенесення цих почуттів на наші
почуття до окремих людей.*

М. Г. Чернишевський

Вступ. Третя, четверта і п'ята заключні частини нарисів завершують дискусійні оцінки результатів ініціативно-пошукових наукових досліджень фахівців і сподвижників Інституту фізичної економіки ім. С. А. Подолинського, які були надруковані в матеріалах Дискусійного клубу журналу «Економічний вісник Донбасу» у 2019–2022 рр. Крім того, стисло оцінені статті фахівців і сподвижників Інституту, що представлені з 2014 року в журналі Академії економічних наук України «Вісник економічної науки України».

Органічною складовою місії Інституту проглядається формування нового світогляду стосовно усвідомлення і впровадження в державне життя доктрини «3-х С»: Соціальне прогнозування; Соціальне планування і Соціальне управління в Україні.

"Соціальне прогнозування" (передбачення) – це наукові дослідження перспектив розвитку соціальних процесів і явищ, джерелами якого є вивчення досвіду минулого і екстраполяція як умовне продовження в майбутнє тенденцій, закономірностей розвитку, яких в минулому і нині достатньо відомі. Соціальне прогнозування – це моделювання майбутнього стану певного явища, процесу з урахуванням очікуваних або бажаних змін і тих чи інших умов, перспективи розвитку яких достатньо відомі" [1, с. 349].

"Соціальне планування – це наукове обґрунтування визначення цілей, показників і завдань роз-

витку соціальних об'єктів і основних засобів їх реалізації в інтересах суспільства та його соціальних інститутів. Соціальне планування являє собою сукупність форм і методів здійснення єдиної соціальної політики держави і регіонів" [2, с. 318].

"Соціальне управління – це свідомий, системно-організований вплив на соціальні системи та відносини з метою впорядкування і вдосконалення його структури, діяльності та збереження цілісності і рівноваги як гарантії ефективної діяльності" [1, с. 349].

На відміну від американської доктрини «3-х С» (секс, садизм, спорт), українська доктрина «3-х С» в соборній, суверенній і незалежній державі розробляється на протигагу використанню доктрини глобалістів щодо фінансiалiзацiї i накопичувального капiталiзму в народному господарствi України пiд зовнiшнiм впливом гегемонiї групи G7 по лiнiї Лондон-Вашингтон.

Впровадження на протязі останніх 30-ти років ззовні нав'язаної парадигми цілеспрямованої гегемонії США з використанням моделі ринкової економіки з вільними цінами без національного регулювання соціально-економічними процесами засвідчило антигуманність товарно-грошових відносин, їх вакханалію і вандалізм в народному господарстві України. Насамперед, до прояву ознак реальної стратифікації українського суспільства: економічної (розподіл населення за рівнем доходів на багатих і бідних); політичної (за при-

¹ Початок нарисів: Черняк В. К. Українському народу – стабільний планімірностістийкий розвиток (оцінка стану науково-адміністративного забезпечення). Частина 1. Загальна ситуація зі стратегічним плануванням людського розвитку в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1(59). С. 199-217.

Продовження нарисів: Фокін В. П. Українському народу – стабільний планімірностістийкий людський розвиток (історико-аналітичні нариси, спогади та роздуми). Частина 2. Планетарна місія ідей фізичної економіки. *Економічний вісник Донбасу*, 2022, № 3(69). С. 157-167.

Присвячується 77-й річниці з Дня народження і 55-й річниці науково-освітнянської діяльності академіка АЕН України, д.е.н., професора Стоярова Василя Федосійовича, заслуженого діяча науки і техніки України, соратника.

Друкується в авторській редакції.

четністю до різних гілок влади); соціальної (за класами – вищими і нижчими на відміну від задекларованого 16 липня 1990 року визнання переваг загальнолюдських цінностей над класовими) [1, с. 346].

Тобто, виник новий соціальний статус населення країни, його диференціація за наведеними ознаками стратифікації, а головними соціальними результатами примусово прискореного переходу з 1994 р. до ринкової економіки від адміністративно-командної планової з державними гарантіями соціального статусу просто-народдя в Українській РСР стали економічна розруха, керований хаос і правове безладдя з визнанням світовим співтовариством України в останні роки найбільшій країною в Європі.

В Угоді "Про створення Співдружності Незалежних Держав" від 8 грудня 1991 року було констатовано припинення існування Союзу РСР як суб'єкта міжнародного права і геополітичної реальності. Оцінюючи цю подію, Президент Мексики Карлос Самінас де Гортарі висловив одностайну думку багатьох прогресивних світових лідерів: "СРСР був одним з елементів рівноваги в двополосній системі світу: "Схід-Захід". Але його розпад "позбавив світ ідеологічної і соціальної моделі і привів до іншої крайності: виникло помилкове припущення, що лише ринкові важелі здатні піднести ефективність економіки" [3].

В зв'язку з відсутністю системи державного стратегічного планування, приєднання України у 2003 році до Першої цілі «Подолання бідності» у складі 8 Цілей Розвитку Тисячоліття ПРООН на 2001-2015 рр. не принесло бажаних результатів. Але цей недолік не виправлений й досі, починаючи з приєднання України у 2015 році до 17 Цілей Сталого Розвитку ПРООН на 2016-2030 рр., серед яких Першою ціллю Світовим співтовариством знову визнано «Подолання бідності».

Головною причиною відсутності в державі системи стратегічного планування стабільного і стійкого соціально-економічного розвитку (в т.ч. людського) стала відсутність спадкоємності методологічного та інформаційно-методичного забезпечення державного регулювання в ринкових умовах позитивними досягненнями і перевагам попередньо діючої планової економіки. Саме ця причина повинна бути першочергово переосмислена і усунута у післявоєнний період становлення нового світового порядку з визначенням у ньому ролі і місця соборної, суверенної і незалежної, соціальної і правової держави Україна.

Одночасно необхідно провести комплексний фінансово-економічний статистичний аналіз результатів впровадження в народному господарстві моделі ринкової економіки відкритого типу з об'єктивними оцінками усіх ознак реальної стратифікації населення. Отримані результати доцільно використати для уточнення моделі ринкової економіки, яка буде в подальшому діяти і вдосконалюватись в Україні.

Спираючись на власний двадцятирічний досвід пошукових прогнозно-проектно-аналітичних досліджень в плановій економіці (1971–1991 рр.), засновники, фахівці й сподвижники Інституту фізичної економіки ім. С. А. Подолінського (д.е.н., професор Столяров В. Ф.) і Інституту природної економіки ім. В. І. Вернадського (к.е.н., докторант Кукарцева С. В.) на протязі 1991–2022 рр. накопичили нові знання щодо впровадження планово-ринкової моделі забезпечення стабільного і стійкого соціально-економічного розвитку (в т.ч. людського) в Україні.

Проблема створення наукової системи стратегічного соціального планування полягає у відсутності Планового кодексу України, поряд з Бюджетним, Податковим і Цивільним, який би регламентував за змістом та у часі підготовку, прийняття та контроль відповідального виконання загальнодержавних, регіональних і локальних рішень. Необхідна розробка відповідного методологічного та інформаційно-методичного забезпечення.

Предметом історико-аналітичних нарисів є конструктивні ідеї планово-ринкового державного регулювання господарської та життєвої діяльності суб'єктів і населення в національному господарстві, а **об'єктом нарисів** визначені процеси і процедури формування управлінських рішень стосовно розвитку окремих складових та всього національного цілого. **Робочою гіпотезою історико-аналітичних нарисів** стало визначення умов виникнення і формування можливих альтернативних рішень тим, які були прийняті у 1991–2021 рр.

Виходячи з предмету, об'єкту і робочої гіпотези нарисів, метою статті є розгляд ціннісних аспектів становлення національного науково-освітнянського інтелектуального потенціалу державотворців для впровадження теоретичних і прикладних ідей планово-ринкового впливу на суб'єкти господарювання та життєдіяльності, які на основі генерації власних нових і використання інтернаціональних наукових знань забезпечать стабільний і стійкий соціально-економічний розвиток (в т.ч. людський) в Україні.

Досягнення мети мемуарних нарисів враховувало застереження Антона Павловича Чехова про те, що національної науки немає як немає національної таблиці множення; що ж національне, то вже не наука.

Випереджаюча підготовка і перепідготовка національних кадрів у сфері освіти і науки стосовно планово-ринкового державного регулювання соціально-економічного (в т.ч. людського) розвитку держави і регіонів як цілісності у порівнянні з зовнішнім впливом Міжнародного геополітичного бізнесу, діючого на основі шантажу і наживи, брехні і зажерливості буде сприяти реформуванню адміністративно-кримінальної відповідальності українського чиновництва за корупційні дії та укріпленню духовної соборності, економічного суверенітету і державної незалежності нашої республіки.

*Донбасс невозможно забыть!
Как много в этом слове
Для сердца и души сплелось,
Как много в нем переплелось.*

Генератор новаторських ідей зі Східного Донбасу. Очоливши з вересня 1970 року вугільний комбінат «Свердловантрацит» в м. Свердловськ Ворошиловградської області, автор мемуарних нарисів вирішив матеріалізувати свою давню мрію – створити Автоматизовану систему управління (АСУ) підприємствами вуглевидобутку і вуглепереробки разом із транспортною інфраструктурою як єдину виробничо-господарську і соціально-трудова систему з узгодженими економічними інтересами складових як єдиного цілого.

Першим кроком побудови АСУ комбінату стала організація Обчислювального центру (ОЦ) на матеріальній базі і кадровому потенціалі діючої майже 10 років Кушової машинообрахункової станції (КМОС) тресту Свердловвугілля.

В першу чергу, виникло принципове кадрове питання – кого призначити директором ОЦ? Керівники планово-економічних служб комбінату – відділу наукової організації праці і нормування, планового і фінансового відділу та бухгалтерії: Павленко Володимир Степанович, Руденко Ольга Миколаївна, Добrorоднев Микола Прокопович, Канцуров Василь Іванович і Цибко Степан Андрійович запропонували на цю посаду діючого начальника КМОС Столярова Василя Федосійовича, який проявив себе новатором конструктивних ідей, втілених в діяльність установ і організації тресту «Свердловвугілля» з липня 1968 року.

Василь Столяров – 25-річний випускник Одеського технологічного інституту ім. М. В. Ломоносова 1967 року (факультет Автоматизації і приладобудування, інженер-електрик, Диплом з відзнакою) з рекомендаціями до навчання в аспірантурі і до вступу в члени КПРС, на початку 1968 р. працював інженером-електроніком Інформаційно-обчислювального центру заводу «Азовкабель» при введенні в експлуатацію першої черги АСУ.

Очолюючи відділ «Наукової організації праці» Вантажно-транспортного управління (ВТУ) тресту «Свердловвугілля», В. Ф. Столяров разом з начальником ВТУ Кукуяшним Яковом Ісаєвичем і головним інженером Обуховським Анатолієм Петровичем розробив і впровадив в практику роботи диспетчерської служби ВТУ графіко-тестовий алгоритм операційної задачі «Розподіл порожніх залізничних вагонів між шахтами і збагачувальними фабриками з формуванням маршрутів по сортам вугілля на Центральному парку ВТУ». Це сприяло зменшенню фактичного терміну обороту залізничних вагонів Міністерства шляхів сполучення на під'їзних коліях ВТУ до нормативного. Був також прискорений кругообіг власних залізничних вагонів ВТУ (так званих "вертушок") для поставок рядового вугілля шахт тресту для переробки на групові збагачувальні фабрики.

В. Ф. Столяров самостійно виконав проект освітлення Центрального парку ВТУ і проект створення установок для обробки води у магнітному полі, яку виготовив головний електромеханік шахти №14-17 ім. Свердлова, майбутній заступник директора ОЦ Марков Володимир Григорович. Використання електромагнітної установки обробки води суттєво скоротило регламентовані строки здійснення промивочного ремонту котлів паровозів ВТУ від засолених шахтних вод з місцевого ставка (з 4-х разів на рік до 2-х разів на рік). Первинна партійна організація ВТУ тресту «Свердловвугілля» прийняла Столярова до лав КПРС.

Працюючи старшим інженером нормативно-дослідної станції по праці тресту, В. Ф. Столяров разом з майбутнім заступником директора ОЦ Дерід Віталієм Йосиповичем на основі типового алгоритму розробив номограми моделювання собівартості вугілля в залежності від матеріально-технічних і соціально-економічних факторів. Протягом робочого тижня він розмістив цей алгоритм на логарифмічних інженерних лінійках для кожної шахти і центрального апарату комбінату (біля 30 одиниць).

Разом з головним інженером комбінату Ільїним Віктором Михайловичем і Дерід Віталієм Йосиповичем виконав аналіз травматизму і смертних випадків за декілька років на шахтах району, використовуючи метод нумерології життєдіяльності потерпілих з обґрунтуванням запобіжних заходів стосовно допуску

шаhtarів до роботи. Разом з головним механіком комбінату Гольдіним Абрамом Юхимовичем і Марковим Володимиром Григоровичем організував оперативно-експертний облік видобутого шахтами вугілля шляхом обліку спожитої ними електричної енергії.

Машинообрахункова станція під керівництвом В. Ф. Столярова стала зразковою за нормативними вимогами щодо переліку і обсягів виконання механізованої обробки економічної інформації. Колектив станції був переведений на нові умови праці і стимулювання. Вперше в країні були розроблені і використовувалися номограми доплати за якість роботи операторів перфораторів, сортувальних машин і табуляторів (за зменшення браку носіїв інформації від нормативу 5%).

При помісячному обліку робочого часу була введена 1,5-годинна перерва робочого дня, який тривав 12 годин (дві перерви тривалістю 1 година і 0,5 години; перша зміна – 7:00-19:00, друга зміна 19:00-7:00). Комплектування складу змінних бригад здійснювалось за результатом аналізу представлених бригадами соціально-психологічних тестів.

В. Ф. Столяров впровадив централізоване технічне обслуговування машинописної техніки шахт і фабрик, баз матеріально-технічного забезпечення комбінату і баз районної споживчої кооперації, підприємств та організацій Свердловського району.

На підставі співпраці з відділами робочого забезпечення промисловими товарами та сільськогосподарською продукцією комбінату та районною споживчою кооперацією задовольнялись потреби працівників КМОС. Молоді сім'ї в день одруження отримували від колективу станції заздалегідь обговорені подарунки, а при народженні діточок – дитяче ліжко, коляску, набір білизни, пральну машину.

Готуючи матеріал для цих мемуарних нарисів, автор з'ясував додаткові відомості з біографії Столярова Василя Федосійовича. Він народився в с.м.т. Бірюково Свердловського району Ворошиловградської області. Його мати – Столярова Єфросинія Миколаївна (1905 р.н.) після загибелі чоловіка Столярова Фоми Гордійовича ще у 1936 році на шахті 1-2 ім. Свердлова, самостійно виховувала 4-х діточок. Його батько – Компаніца Федосій Михайлович (1880 р.н.) був вдвцем, виховуючи більш старших 6-х дітей. З початком Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. дві сім'ї, щоб вижити, об'єднались в одну християнську сім'ю православного обряду.

У Федосія Михайловича була велика бібліотека історичної і художньої літератури та грамплатівок. Він вів абонентський облік читачів його книг, а дитячі книжки дарував усім бажаючим. Ф. М. Компаніца бригадним методом видобував у міських кар'єрах каміння і збудував в с.м.т. Бірюково великого будинку для об'єднаної сім'ї, де з роками буде розміщена початкова селянська школа. В роки війни, добре знаючи заброшені уклони і шурфи закритих шахт, переховував в них молодих дівчат і жінок від відправлення на роботи до гітлерівської Німеччини. Серед них – старша сестра Василька Прасковія Фомінічна (1925 р.н.), яка з приходом Радянських військ добровольцем пішла до їх лав. Була військовою телефоністкою, яка брала участь у штурмі Кенігсберга і взятті Берліну.

Після звільнення в 1943 році Північно-Східного Донбасу від німецько-фашистських окупантів, Компаніца Федосій Михайлович, маючи професію штайгера,

зайнявся відновленням до експлуатації законсервованих шахт, а шахту 1-2 ім. Свердлова короткий час навіть очолював.

В жовтні 1945 року на Православне свято "Покрова Пресвятої Богородиці" народився Василько в «сорочці», і батько, радісно звернувшись до матері, констатував: "Миколаївно, ми народили з тобою майбутнього талановитого інженера!". Об'єднання батьком і матір'ю своїх дітей в єдину християнську православну сім'ю у лиху годину для держави з народженням сина стало прикладом не зломленого чужинцями духу українського народу, який генетично проглядається у висловлюванні героя слов'янського билинного епосу Василя Буслаєва: «И Силюю всех наших Предков у серых отобьем мы Мир. И вот уже близка Победа и пробуждается Народ. И приближается сие мгновение, Мой Бог, а имя его – РОД!».

Зареєструвавши сина на своє прізвище, він з часом поїхав відновлювати шахти Центрального Донбасу (м.Штеровка), займався викладацькою діяльністю та організовував опікунство над дітьми-сиротами, які звільнилися з Ровенківського концтабору окупантів-гітлерівців. Зі слів матері, батько дуже любив співати українські народні пісні, особливо про Сокола, і мріяв нову сім'ю перевезти до Полтавської губернії, до малої батьківщини своїх пращурів.

В 1949 році сім'я переїхала з с.м.т. Бірюково до м. Свердловська, де в 1952 році Васильок пішов у 1-й клас СШ № 7, а після 4-го випускного по 8-й клас – кожне літо щодня їздив на роботу в радгосп «Провалля» на вирощування овочів та фруктів. Серед кращих учнів початкових класів був учасником екскурсії в м. Краснодар, в музей «Молодої гвардії», де буде прийнятий в піонери.

Якості самовизначення, самоменеджменту і самоуправління проявились в нього ще з 15 років. Навчаючись у 8 класі середньої школи № 7 міста Свердловська, він успішно закінчив курси машиністів шахтних електровозів в учбовому пункті шахти 1-2 ім. Свердлова і вступив до комсомолу. Півтора роки навчався в Ровенківському гірничому технікумі зі спеціальності «Підземна розробка вугільних родовищ», але мріяв одержати кваліфікацію техника за спеціальністю «Електромеханіка та руднична автоматика».

В гірничих технікумах м. Боково-Антрацит і м. Красний Луч Луганського раднагоспу не виявилось вакантних місць для продовження навчання за омріяною спеціальністю, тому Компаніца В.Ф. повертається в м. Свердловськ, де влаштовується на роботу на шахту 1-2 ім. Свердлова в якості підземного робочого маркшейдерського відділу шахти з повним робочим днем під землею. Одночасно продовжує навчання в 10 класі вечірньої школи робочої молоді № 7.

Після успішного закінчення школи і отримання атестату про середню освіту в 1962 році поступає на навчання в Одеський технологічний інститут (ОТІ) ім. М. В. Ломоносова за спеціалізацією «Ядерна радіоелектроніка, прилади радіометрії і дозиметрії». Своєю активністю в оволодінні знаннями Васильок Компаніца випередив своїх однокашників по СШ № 7, а серед них і свого племінника-однолітка від найстаршої сестри – Пушкаря Олександра Андрійовича: вони тільки закінчили випускний 11-й клас, а він – перший курс вищого навчального закладу після 1,5 навчального року у гірничому технікумі.

Влітку 1964 року на студентських 2-місячних канікулах працює на шахті 1-2 ім. Свердлова тресту «Свердловвугілля» електрослюсарем підземного шахтного транспорту з повним робочим днем під землею, як правило в 1,5 – 2,0 зміни. Влітку 1966 року у складі студентського будівельного загону брав участь в будові соціальних об'єктів найбільшої шахти Остраво-Карвінського басейну Словаччини «Бані Цігель».

Навчаючись в ОТІ ім. М. В. Ломоносова, займався науково-дослідною роботою на кафедрі фізики в сфері напівпровідникової гамма-спектроскопії з використанням японських тунельних діодів. Дипломний проект по спеціальності "Дозиметрія та захист" виконував на протязі 8 місяців в лабораторії нейтронної фізики Інституту ядерної фізики АН Казахської РСР під науковим керівництвом академіка Корсунського Мойсея Ізраїлевича, який одночасно був і директором Інституту напівпровідників. При підготовці дипломного проекту (маючи дозвіл форми № 1) використовував найсучасніші на той час англійські обчислювальні комплекси.

В роки навчання в ОТІ ім. М. В. Ломоносова був секретарем комсомольської організації студентів своєї спеціальності усіх 6 курсів факультету «Автоматизації і приладобудування».

Перед отриманням диплому інженера 28 лютого 1967 року Василь Федосійович Компаніца свідомо перейшов на прізвище сім'ї матері, де зростали талановиті за здібностями племінники – майбутні однофамільці. Він захистив дипломний проект 25 грудня 1967 г. в ОТІ ім. М. В. Ломоносова і отримав дозвіл вільного працевлаштування. Перспективи стати кандидатом фізико-математичних наук він свідомо змінив збереженням здоров'я вагітної дружини.

Одружений з 26 квітня 1967 року на Кіосевій Інні Григорівні (1946 р.н.), яка була студенткою Одеського кредитно-економічного інституту по направленню Бердянського заводу «Азовкабель». Не маючи в живих батьків з 5 і 10 років, вона виховувалась бабусею Яцун Ульяною Пилипівною, працювала на заводі і навчалась у вечірній школі робочої молоді.

На початку 1968 року сім'я Столярових з м. Одеса направляється в м. Бердянськ, де чоловік починає працювати в Інформаційно-обчислювальному центрі заводу «Азовкабель», а дружина – проходити на ньому виробничу практику. Народивши доньку Вікторію 10 травня 1968 року, Інна продовжує навчання в Одесі, а Василь з дочуркою повертається в м. Свердловськ до матері і приступає до роботи в системі установ і організації тресту «Свердловвугілля».

Керуючий трестом Дрогаль Григорій Григорович через 1,5 року продуктивної роботи В. Ф. Столярова виділяє молодій сім'ї квартиру, невеличку 3-кімнатну з суміжними кімнатами. Інна отримує диплом про вищу освіту.

Тобто, як кандидат на посаду директора ОЦ комбінату «Свердловантрацит» Столяров Василь Федосійович у свої 25 років проявив себе стійкою морально-духовною особистістю, цілеспрямованим і працелюбним менеджером, висококваліфікованим професіоналом в сфері технічної і економічної кібернетики, знавцем глосарію і категорій загальної теорії систем.

Призначивши 25-річного В. Ф. Столярова директором ОЦ з грудня 1970 року, ми разом склали Програму створення найсучаснішого центру з телетайпними інформаційними пунктами в приміщенні комбі-

нату і на базі матеріально-технічного постачання в м. Свердловськ. ОЦ вирішили розмістити в новому нещодавно побудованому 3-поверховому приміщенні тресту «Краснопартизанськвугілля», яке знаходилось за 30 км в м. Червонопартизанськ.

Заступнику начальника комбінату з матеріально-технічного постачання Мазепі Анатолію Петровичу було доручено забезпечити ОЦ усім необхідним щодо обладнання машинних залів для 2-х обчислювальних машин серії ЕОМ ЕС-1020. Насамперед, перфорованими плитами, кондиціонерами та засобами витяжної вентиляції, сучасними меблями.

Директору ОЦ доручалась передислокація матеріально-технічної частини Кушовой машиннообрахункової станції з м. Свердловськ: 4-х комплектів табуляторів, сортувальних і розрахунково-перфораційних машин (РПМ), з носіями механізованої обробки інформації бухгалтерського обліку і статистичної звітності, нарахувань заробітної плати шахтарям комбінату, обороту матеріальних ресурсів міської бази техпостачання та інше.

В першу чергу були організовані курси підготовки нових операторів 4-х комплектів РПМ з мешканців м. Червонопартизанськ, а ті оператори і механіки КМОС, які працювали в м. Свердловську і вирішили продовжити співпрацю в ОЦ, доставлялись на нове місце роботи службовим автобусом комбінату. Передислокація КМОС з м. Свердловська в м. Червонопартизанськ була проведена успішно без порушення строків і обсягів обробки відповідної економічної інформації.

Столярову Василю Федосійовичу було довірено підбір і розстановку кадрів професійних спеціалістів, включаючи запрошення фахівців з сім'ями з Харкова, Луганська і Донецька. Мною було виділено 10 квартир для запрошених з інших міст, в тому числі 6 трикімнатних і 4 двокімнатних в новобудовах м. Червонопартизанськ. Директор ОЦ підібрав з досвідом роботи алгоритмістів, програмістів, електронщиків та економістів – постановників завдань підсистем АСУ. Десятеро з працівників ОЦ (місцевих і запрошених) мали дипломи з відзнакою про спеціалізовану вищу освіту, а мешканець м. Свердловська завідувач відділом програмування Едуард Сосновський мав два дипломи з відзнакою. Чоловіки і жінки сімей, які отримали квартири, почали працювати в ОЦ за своїми спеціалізаціями.

На мою пропозицію В. Ф. Столяров відмовився розміняти свою невелику квартиру з суміжними кімнатами в м. Свердловську на квартиру більшої площі з окремими кімнатами в м. Червонопартизанськ.

До моменту одержання рознарядки на отримання ЕОМ В. Ф. Столяров організував в м. Мінськ підготовку двох груп фахівців ОЦ по 10 чоловік, в т.ч. програмістів і алгоритмістів – по 6, електронщиків – по 3, механіків – по 1-му. Спеціалісти фірми «Каскад» з м. П'ятигорськ, які прибули по рознарядці заводу – виробника ЕОМ для монтажу і налагодження відповідних блоків, були шоковані самостійно виконаними пусковими роботами працівниками ОЦ комбінату «Свердловантрацит».

Директор ОЦ В. Ф. Столяров проявив себе високоорганізованим і відповідальним керівником, діловим менеджером у відносинах з планово-економічними службами як комбінату, так і Мінвуглепрому УРСР в м. Донецьку, з керівництвом і фахівцями Го-

ловного ОЦ галузі. Будучи членом гуртка політекономів м. Свердловськ на чолі з Губенком Іваном Іллічем, що підготував монографію «Товар и антитовар при социализме», він успішно складав кандидатські іспити з філософії, політичної економії, іноземної мови і математичних методів у плануванні й управлінні народним господарством.

Фахівці ОЦ і Нормативно-дослідної станції по праці та центрального апарату вугільного комбінату «Свердловантрацит» підтримували творчі зв'язки з Харківським інженерно-економічним інститутом, Донецьким вугільним інститутом і Інститутом економіки промисловості АН УРСР, Луганським філіалом НДІ праці, Луганським машинобудівним інститутом.

В 1970 році директор ОЦ виступив генеральним конструктором першої черги АСУ комбінату «Свердловантрацит». Разом з заступником начальника комбінату А. П. Мазепою, випускником Харківського інженерно-економічного інституту, В. Ф. Столяров за участі д.е.н., професора, декана С. Г. Куліша визначив перелік і організаційно-економічну постановку задач підсистеми «Матеріально-технічне забезпечення шахт комбінату».

Особливу увагу мене, як начальника комбінату "Свердловантрацит", привернули задачі підсистеми «Поточне і перспективне планування» в умовах дії АСУ різних рівнів керівництва вугільною промисловістю: шахта, вугільних комбінат, міністерство.

В. Ф. Столяров доводив, що діючі Методика аналізу виробничої потужності шахт та галузева Інструкція визначення витрат на підтримку виробничих потужностей шахт має бути доповнена на рівні вугільного комбінату розрахунками витрат на підготовку нових вугільних горизонтів та реконструкцію діючих шахт, приріст потужності яких компенсує зменшення потужностей тих шахт, що вибувають з експлуатації в зв'язку з відпрацюванням відведеного шахтного поля вугледобутку. На рівні республіканського міністерства – розрахунками на реконструкцію і нове шахтне будівництво, які забезпечать збереження середньорічного виробничого потенціалу вугледобутку галузі в республіці.

При такій постановці задач планування вугледобутку АСУ кожного рівня, не очікуючи по ієрархії контрольної цифри вугледобутку, спроможні в режимі реального часу оцінювати потужності виробничого потенціалу в межах власних фінансових та інвестиційних ресурсів, оборот вартості яких завершується в масштабах їх господарської, госпрозрахункової діяльності.

В 1971 році Василь Федосійович почав збирати необхідну інформацію по балансу шахтного фонду тресту «Свердловвугілля» і вугільного комбінату «Свердловантрацит», починаючи з 1943 року. Необхідно було визначити джерела і обсяги власних фінансових та інвестиційних ресурсів, кругообіг яких буде адекватний натурально-уречовиненого виміру складових виробничого потенціалу тресту і комбінату з урахуванням специфічних умов відтворення фронту очисної лінії вибоїв. Ним обґрунтовувались нові ознаки класифікації гірничих виробок за часом: довгострокові (з терміном строку служби шахти – 50-70 років), середньострокові (строк відпрацювання відведених горизонтів шахтного поля – 3-5 років), короткострокові (термін – до 1 року).

Переходячи у вересні 1971 році на роботу в Держплан УРСР (м. Київ), В. П. Фокін власноручно написав рекомендацію В. Ф. Столярову до вступу в аспірантуру Московського гірничого інституту для підготовки дисертації під керівництвом д.т.н., професора Бурчакова Анатолія Семеновича, який у свій час був його науковим консультантом по дисертаційним дослідженням.

Але перебуваючи в 1972 році в м. Києві на Курсах підвищення кваліфікації директорів ОЦ Мінвуглепрому УРСР в Державному університеті ім. Т. Г. Шевченка, Інституті кібернетики АН УРСР та ГоловоЦ Держплану УССР, В. Ф. Столяров приймає рішення для вступу в цільову аспірантуру ГоловоЦ і ЕНДІ Держплану УРСР (при зданих кандидатських іспитах і базовому варіанті кандидатської дисертації).

На той час, 23 липня 1972 року в сім'ї Столярових народжується син Дмитрик, і батько мріє докласти зусиль для захисту кандидатської дисертації в строки перебування дружини в декретній відпустці по досягненню сином однорічного віку. Але на початку 1973 року при обміні партквитків членом КПРС виявилась в обліковій картці В. Ф. Столярова, як комуніста з 1968 року, догана Свердловської міської партійної організації. Була додатково затребувана партійна характеристика на аспіранта В. Ф. Столярова, тому що в його особистій справі містилася службова характеристика тільки за підписом нового начальника комбіната Петра Семеновича Єрмаченка.

Трудова книжка В. Ф. Столярова з 1 січня 1970 року по 5 грудня 1972 року знаходилася у відділі кадрів комбінату, зарахування в аспірантуру стаціонару ЕНДІ відбулося в жовтні 1972 року, а партійна догана була висловлена 10 листопада 1972 року. На посаді директора ОЦ він відпрацював 2 роки, а начальником КМОС – 1 рік, де діяли первинні партійні, комсомольські і профспілкові організації, керівники яких були підлеглими і не мали права підпису службової характеристики.

На той час, розроблена в базовому варіанті кандидатської дисертації В. Ф. Столярова економетрична модель «Укр-3 вугілля» стала складовою частиною сімейства моделей «Укр-1» (народне господарство в цілому), «Укр-2» (галузі народного господарства) та «Укр-3» (галузі промисловості) Автоматизованої системи планових розрахунків (АСПР) Держплану УРСР.

Модель «Укр-3 вугілля» була включена в методичне забезпечення підсистеми «Паливо» АСПР республіки, наукове керівництво формуванням якого здійснював д.т.н., професор Пяткін Олександр Михайлович, заступник директора ГоловоЦ Держплану УРСР. Співвиконавцем розробки методичного забезпечення цієї підсистеми виступав його аспірант Чіркін Борис Петрович, також виходець з Донбасу.

Будучи начальником відділу вугільної, сланцевої і торф'яної промисловості Держплану УРСР, В. П. Фокін, напередодні відкритих партійних зборів колективу ЕНДІ Держплану УРСР стосовно підтримки обміну партквіткою В. Ф. Столярову, прийняв участь у засіданні партійного бюро інституту з інформацією про його науково-ділові якості і реальні здобутки. Безпосередньо на відкритих партійних зборах ЕНДІ В. Ф. Столярова підтримав завідувач відділом методології народногосподарського планування, де він завершував дисертаційне дослідження, д.е.н., професор

Найдюнов Віктор Сергійович, назвавши його, як генератора нових знань, «Ломоносовим з Донбасу».

В. С. Професор Найдюнов був науковим керівником досліджень і консультантом продовження господарської реформи 1966-1970 рр. по впровадженню нової системи планування і економічного стимулювання в народному господарстві України.

Підставою партійної догани явилось рішення Столярова, як директора ОЦ комбінату «Свердловантрацит», щодо направлення кращих викладачів з математики середньої школи № 1, де навчались діти перших керівників міської партійної організації, до Київського і Ростовського державних університетів для отримання другої вищої освіти за спеціальністю «Програмування ЕОМ».

Викладачі були повернуті у м. Свердловськ, а партійне керівництво міста збагнуло, що у сусідньому м. Червонопартизанськ без їх керівної ролі В. Ф. Столяровим з соратниками створений за особистої підтримки В. П. Фокіна найсучасніший ОЦ чисельністю 250 чоловік з високим рівнем культури і професіоналізму працюючих з невідкладним і патріотичним світоглядом.

В додатково наданій партійній характеристиці В. Ф. Столярова зазначалось, що він, як молодий керівник і комуніст, допустив помилки в підборі і розстановці кадрів без узгодження з місцевим партійним керівництвом. Ці прояви компартійної диктатури завадили прискореному навчанню в аспірантурі стаціонару. Було продовжено виконання тематичного плану НДР ЕНДІ Держплану УРСР до кінця строку навчання в аспірантурі стаціонару – до листопада 1975 року зі своєчасним представленням кандидатської дисертації до захисту в спеціалізованій вченій раді.

"Ломоносов з Донбасу" був активним учасником науково-методологічних семінарів з політичної економії в Інституті економіки АН УРСР (академік Багрій Петро Іларіонович), Наукової Ради Держплану УРСР "Народногосподарське планування і ефективність суспільного виробництва" (член-кореспондент Ємельянов Олександр Сергійович) та наукової Ради АН УРСР "Оптимальне планування і управління народним господарством" (академік Чумаченко Микола Григорович) в Інституті економіки промисловості з публікаціями доповідей в 1976, 1978, 1982, 1984, 1986 роках (м. Донецьк).

Столяров в ЕНДІ Держплану УССР виконував планові наукові дослідження, отримуючи тільки стипендію аспіранта. Директор Інституту О. С. Ємельянов не дозволяв виконувати госпрозрахункові теми досліджень за пропозиціями начальника комбінату «Свердловантрацит» в ці роки П. С. Єрмаченко. Після завершення строків навчання в аспірантурі стаціонару Столяров не отримав і належну відпустку для її проведення з сім'єю на Донбасі.

Незважаючи на власні наміри отримати направлення на роботу в ГоловоЦ Мінвуглепрому УРСР або в ГоловоНДІОЦ Держплану УРСР, був залишений завідувачем сектором моделювання процесів управління ЕНДІ.

В січні 1976 року В. Ф. Столяров захищає кандидатську дисертацію і через рік отримує квартиру та перевозить сім'ю до м. Києва. Квартира в м. Свердловськ була повернута ВТУ комбінату «Свердловантрацит» і її отримав кращий бульдозерист для своєї сім'ї (без усяких хабарів).

Надійний сімейний тил Василю Федосійовичу в 1973–1977 рр. забезпечила його дружина – Інна Григорівна, яка самостійно виховувала доньку і сина, проживаючи в м. Свердловськ, працюючи в ОЦ м. Червонопартизанськ (30 км від м. Свердловськ). Доцільною виявилася би відхилена моя пропозиція в 1971 році щодо отримання квартири в м. Червонопартизанськ. Нагороджене перевантаження в майбутньому скоротить її життя.

Колектив ОЦ комбінату «Свердловантрацит» перейняв естафету центрального апарату колишнього тресту «Краснопартизанськвугілля» щодо піклування про стан Обеліску в місті Червонопартизанськ, присвяченого загибелі у грудні 1919 року 475 червоноармійців 8-го Богучарського полку 33-ї кавалерійської дивізії, що прибули з Радянської Росії на допомогу донецькому пролетаріату.

Сценарії і Програми здачі в експлуатацію ОЦ в 1971 році і першої черги АСУ комбінату у 1972 році включали відвідання цього Обеліску членами комісії з Мінвуглепрому УРСР і Голові ОЦ вугільної галузі, апарату планово-економічних і юридичних служб комбінату, керівництва партійних і радянських органів влади міст Червонопартизанськ і Свердловськ, спеціалістів фірми «Каскад» та всіх гостей, які вивчали досвід ОЦ комбінату «Свердловантрацит».

«Ломоносов з Донбасу» за кращу роботу молодого вченого ЕНДІ за результатами конкурсів 1975–1976 рр. та 1976–1977 рр. отримував подяку і нагородження цінними подарунками. В середині 1976 року керівництвом Інституту йому була оголошена подяка за оформлення виставки, присвяченої героїчній обороні м. Києва в роки Великої Вітчизняної війни, а наприкінці 1983 року він був нагороджений медаллю «В пам'ять 1500-ліття Києва».

Першу профспілкову відпустку з 1968 року і аспірантські канікули з 1972 року Столяров отримав літом 1975 року і присвятив їх експериментальній апробації нового принципу і методів обрахування амортизаційних відрахувань на повне відновлення і капітальний ремонт активної частини основних виробничих фондів вугільних шахт (як форму орендної плати).

Конструктивність і новизна ідеї амортизаційних нарахувань по активній частині виробничого потенціалу шахт полягала в їх здійсненні не згідно з часовими нормативами строків їх служби, а в залежності від фактичних обсягів вуглевидобутку, тобто за потонними ставками, як і по пасивній частині основних фондів – гірничим виробкам і спорудженням.

У зв'язку зі знеособленою формою капітального ремонту було запропоновано встановлення двох норм амортизації як на повне відновлення основних фондів, так і на їх капітальний ремонт: нової техніки до першого ремонту і в міжкапітальний період її експлуатації. При такому підході в амортизаційній політиці до гірничошахтного обладнання (ГШО), в першу чергу для забійних машин і устаткування, амортизаційні відрахування будуть здійснюватись пропорційно використанню потенціально-технічного ресурсу ГШО. Тобто відповідати ідеям фізичної економіки, положення якої орієнтують на облік і досягнення адекватності вартісного і натурального кругообігу ГШО.

Тобто двомісячні канікули 1975 р. завершення навчання в аспірантурі ЕНДІ Держплану УРСР стали для В. Ф. Столярова періодом апробації новаторських ідей у вугільному комбінаті «Свердловантрацит», де

він згідно з трудовою угодою працював заступником головного механіка комбінату з експлуатації механізованих комплексів. Недоамортизація ГШО, яка за роки десятиї п'ятирічки склала річний обсяг фонду розвитку виробництва комбінату, була припинена. Амортизація ГШО стала розглядатися як орендна плата шахтами комбінату за його використання.

Таким чином, мої проектні прогнози рішення, як начальника комбінату «Свердловантрацит» у 1970–1971 рр., за обґрунтуванням головним механіком А. Е. Гольдіним і директором ОЦ В. Ф. Столяровим щодо створення систем орендного використання шахтами очисних комбайнів і породонавантажувальних машин, забійних конвєрторів і механізованих кріпів, були досягнуті в 1975 році. На умовах оренди стали надаватися в експлуатацію механізовані кріпи в виробничих об'єднаннях «Торезантрацит» та «Карагандавугілля». Стисло розкритий досвід наведених трьох об'єднань десятиї п'ятирічки був розповсюджений в одинадцятій п'ятирічці у виробничих об'єднаннях «Ворошиловградвугілля», «Добропільвугілля», «Воркутавугілля» і «Челябінськвугілля».

Новаторські ідеї Столярова Василя Федосійовича щодо системного планово-економічного управління відтворенням шахтного фонду вугільної промисловості республіки в контексті оцінки і прогнозування взаємодії частин (шахт і комбінатів) і цілого (уся галузь) були підтверджені емпіричними розрахунками за 1943–1975 рр. Наукова новизна ідеї полягала у визначенні нетотожності сутності і змісту простого і розширеного відтворення виробничого потенціалу суміжних ланок господарювання і управління: шахта – комбінат, комбінат – міністерство, міністерство – Державний плановий комітет УРСР.

Використання концептуальних положень фізичної економіки забезпечило досягнення єдності натуральної і вартісної метрології економічних процесів відтворення шахтного фонду і результатів виробничої діяльності шахт і об'єднань галузі. Але розробка методичного забезпечення практичної реалізації новаторських ідей простого і розширеного відтворення шахтного фонду республіки не була передбачена компетенціями Мінвуглепрому УРСР і Держплану УРСР. Новаторські ідеї Східного Донбасу знайшли свій розвиток в його подальшій науково-дослідницькій і освітній діяльності.

Різні трактування онтогенетичної сутності господарського розрахунку висловлюють одне й те саме, виходячи з історично сформованого характеру праці та специфічної форми економічного відокремлення (виділення структурної визначеності) господарських ланок у межах суспільної власності.

Кошти та ресурси соціалістичного державного підприємства відокремлені від усієї сукупності загальнонародних не відносинами власності, а відносинами планового наділення (у цьому полягає умовність, відносність господарського відокремлення).

В. С. Найдьонов,
академік Академії інженерних наук України,
професор, д.е.н.

Організація впровадження нової системи планування і економічного стимулювання. У 1971–1987 рр. автор мемуарних нарисів працював у Державному плановому комітеті УРСР (Держплані) начальником відділу, заступником голови, першим заступником го-

лови, а з 21 липня 1987 р. по серпень 1990 р. – заступником голови Ради Міністрів УРСР – головою Держплану УРСР.

Орієнтація народного господарства на ринкові методи господарювання призвела до реорганізації Держплану в Державний комітет УРСР з економіки, який В. П. Фокін очолював з серпня по жовтень 1990 р., займаючи одночасно посаду заступника, а з 23 жовтня 1990 р. – голови Ради Міністрів УРСР.

В березні 1991 р. Верховною радою України В. П. Фокін був обраний 1-м Прем'єр-міністром України, а 30 вересня 1992 р. вийшов у відставку. Верховна Рада задовольнила мою заяву: «за 135 голосів при напівпустій залі засідань із зареєстрованими як присутніми 382 народними депутатами».

Обіймаючи перелічені посади, автор завжди підтримував тісні творчі стосунки з профільними учбовими і науковими закладами, окремими освітянами і науковцями. Завдяки цьому проєкти варіантних рішень були науково-обґрунтованими за участі відповідних фахівців, які в своїх аналітичних і наукових дослідженнях завжди вивчали об'єктивні тенденції та історичні аспекти, кращий вітчизняний і зарубіжний досвід з врахуванням в розробці відповідних рекомендацій та пропозицій.

Працюючи на посадах заступника (1972–1979 рр.) і першого заступника голови Держплану УРСР (1979–1987 рр.), В. П. Фокін одночасно здійснював керівництво Міжвідомчою комісією з впровадження нових методів планування і економічного стимулювання та нових систем господарювання і вдосконалення організації управління виробництвом (далі у тексті – Міжвідомча комісія).

На території України діяли підприємства, організації і об'єднання близько 150 союзних, союзно-республіканських і республіканських міністерств і відомств. Підвідомче Кабінету Міністрів України коло складало 10 республіканських, 15 промислових союзно-республіканських і 27 непромислових союзно-республіканських міністерств і відомств.

Розробку методичного забезпечення переведу підприємств і об'єднань на нову систему планування і економічного стимулювання організував Держплан і Рада Міністрів СРСР. Перепідготовка і підвищення кваліфікації керівних кадрів міністерств і відомств Української РСР здійснювалось на Вищих економічних курсах при Держплані СРСР.

Відділ, а згодом Департамент центрального апарату Держплану УРСР з питань впровадження нових методів планування та економічного стимулювання, нових систем господарювання і вдосконалення організації управління, був забезпечений кваліфікованими спеціалістами та діяв під керівництвом Шаренка Петра Григоровича і Ткаченка Павла Григоровича.

Перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників планово-економічних служб підвідомчого кругу міністерств і відомств, районних і обласних виконавчих комітетів, рад народних депутатів в нових методах планування і економічного стимулювання відбувалася на спеціально організованих Курсах підвищення кваліфікації при Головному обчислювальному центрі Держплану УРСР – ГоловОЦ, а з часом Головного науково-дослідного інституту обчислювальних центрів (ГоловНДІОЦ).

У підвідомчому Економічному науково-дослідному інституті (ЕНДІ) був створений спеціалізований

Сектор у складі Відділу проблем управління народним господарством під керівництвом директора Інституту д.е.н., професора Ємельянова Олександра Сергійовича. Назва і напрями роботи сектора еволюціонували виходячи з потреб планово-аналітичної роботи Держплану і Міжвідомчої комісії: в 1975–1980рр. це був сектор моделювання процесів управління; в 1981–1985 рр. – сектор організаційних форм і структур управління; в 1986–1994 рр. – сектор проблем ефективності управління.

З моменту свого створення Сектор очолив 30-річний Столяров Василь Федосійович, який успішно завершив аспірантуру стаціонару (1972–1975 рр.) з представленням до захисту дисертації за спеціальністю 08.00.05 «Економіка, планування, організація управління народним господарством та його галузями».

Кандидатська дисертація на тему «Вдосконалення планування в умовах дії АСУ різних рівнів (на прикладі вугільної промисловості)» була захищена ним 21 січня 1976 р. на засіданні вперше створеної в ЕНДІ спеціалізованої докторської вченої ради. На ту ж саму тему ним була підготовлена і кандидатська дисертація за спеціальністю 08.00.13 «Математичні методи і використання обчислювальної техніки в економічних дослідженнях, плануванні і управлінні народним господарством та його галузями». Науково-аналітичні матеріали публікацій за темою дисертаційного дослідження після досягнення необхідного наукового стажу роботи у 1984 році забезпечили йому отримання вченого звання «Старший науковий співробітник» за спеціальністю 08.00.13.

Виконуючи план науково-дослідних робіт ЕНДІ Держплану УРСР за темою «Методичні основи розробки організаційних структур управління в галузях промисловості», колектив Сектору здійснював аналітико-методичний супровід розробки підвідомчими республіканськими і непромисловими союзно-республіканськими міністерствами і відомствами розділу «Удосконалення управління» як складову частину Плану розвитку народного господарства України на наступний п'ятирічний період (вперше на 1976–1980 рр., потім на 1981–1985 рр. і на період до 1990 р., та на 1986-1990 рр.).

Відповідно до Методичних вказівок щодо розробки державних планів розвитку народного господарства СРСР, затвердженого Держпланом СРСР 22 квітня 1974 р., План удосконалення управління галузями народного господарства повинен був передбачати розвиток системи ефективних форм, структур і методів управління розвитком суспільним виробництвом.

Цілепокладання цього плану було орієнтоване на створення умов для забезпечення підвищення ефективності суспільного виробництва й успішного здійснення на цій основі намічених у плановому періоді науково-технічних, економічних і соціальних завдань.

Міжвідомча комісія Держплану УРСР підтримала ініціативу Сектора моделювання процесів управління стосовно розробки власного методичного забезпечення вдосконалення управління республіканського кола міністерств і відомств. В першу чергу розуміння в контексті усупільнення ієрархії управління засобами виробництва як об'єктами господарювання під час формування нормативів створення і використання фондів економічного стимулювання: розвитку виробництва, матеріального заохочення, соціально-культурних заходів та житлового будівництва.

В середині 70-х років, після мого стажування в Інституті управління народним господарством Союзу РСР, була досягнута домовленість з ректором Київського інституту народного господарства (далі – КІНГ) Павленком Анатолієм Федоровичем і проректорами з навчальної і наукової роботи Федосовим Віктором Михайловичем та Савчуком Володимиром Сафронівичем про відкриття аналогічного республіканського інституту в м. Києві на матеріальній базі КІНГу і його кадрового забезпечення.

Після ознайомлення з досвідом створення і роботи союзного Інституту проєкт створення Інституту управління народним господарством Української РСР підготували к.е.н., доцент Махнарилов Василь Петрович від КІНГу, який мав досвід роботи в міжнародних управлінських структурах, і к.е.н. В. Ф. Столяров від ЕНДІ як майбутній викладач спецкурсу «Планування вдосконалення системи управління народним господарством України».

В контексті здійснення пошукових наукових досліджень завідуючий Сектором моделювання процесів управління ЕНДІ Держплану УРСР В. Ф. Столяров і м.н.с. Косовський Олександр Костянтинівич, м.н.с. Колесов Олександр, м.н.с. Савченко Володимир Олександрович систематизували схеми взаємодії об'єктивних економічних законів для різних соціально-економічних формацій: капіталізму й імперіалізму, соціалізму і комунізму. Були визначені загальні економічні закони для всіх формацій і специфічні для кожної окремо, які детермінують діалектику і межі розвитку соціально-економічного простору в структурі загальнодержавних, галузевих, територіальних і індивідуальних відтворювальних процесів.

Системоутворюючими були визначені, відповідно, Закон вартості для капіталізму і імперіалізму та Закон планомірного, пропорційного розвитку – для соціалізму і комунізму. Тобто, була складена концептуальна схема взаємодії (проявлення і взаємопереходів) економічних законів у часі та ієрархії по фазам суспільного відтворення: виробництво, розподіл, обмін і споживання [4, с. 165].

Виконання таких досліджень забезпечило розробку моделі програмно-цільового індикативного планування розвитку соціально-орієнтованої економіки народного господарства із системоутворюючим середнім класом трудящих.

Надалі, з використанням філософських категорій, що характеризували системне взаємовідношення об'єктивних економічних законів були систематизовані показники, які це відображають. Насамперед, у дослідженні причинно-наслідкових зв'язків елементів розподілу суспільної праці з використанням філософських категорій одиничного, особливого, загального був обґрунтований плановий механізм гармонізації суспільних, колективних і особистих економічних інтересів.

Передбачення в Україні планомірно цілеспрямованого державного впливу на економічні інтереси, управління ними і через них повинно було стати основою проєктування цілісної, ефективної і гнучкої системи управління як складовими, так і народним господарством в цілому. Така система індикативного планування і управління призвана була забезпечити, по-перше, єдність та комплексність економічного і соціального розвитку держави та регіонів. І по-друге – досягнення відповідності між формами і методами

господарювання та життєдіяльності зі змінами умов і характером завдань соціально-економічного розвитку (в т.ч. цілеспрямованого людського).

Складена схема субординації об'єктивних економічних законів сприяла класифікації умов їх прояву на конституючі і неконституючі. Перші умови розглядалися як ті якості матеріальних об'єктів, серед яких має місце безпосередньо закономірний взаємозв'язок, а другі умови – реально повинні мати місце, щоб взаємозв'язок взагалі існував.

Спираючись на сутність оцінки і проєктування системного управління народним господарством як органічним цілим, конституючі умови соціально-економічного розвитку розглядалися як такі, що обумовлюють витрати живої і уречевленої праці, а неконституційні умови розвитку – пропорції між ними.

На підставі ієрархічної схеми субординації об'єктивних економічних законів, виходячи з розгляду процесів неперервного вдосконалення усіх трьох елементів праці (засобів виробництва, предметів праці і робочої сили), були визначені показники трьох «поверхів» їх причинно-наслідкових зв'язків. Перший поверх – це кінцевий результат, як наслідок взаємодії елементів праці; другий поверх – первинна причина результату; третій поверх – вторинна причина результату.

Відповідно наведеним ознакам класифікації результативними показниками господарської діяльності в народному господарстві були визнані сукупний суспільний продукт і національний дохід, валова і чиста продукція промисловості. Якісними показниками розвитку як первісними причинами кінцевих результатів були визначені продуктивність праці, матеріало- і фондодвидача та ефективність повних витрат праці (живої та уречевленої, приведених до єдиного економіко-статистичного виміру). Кількісні показники розвитку набули статусу вторинних причин кінцевих результатів – чисельність виробничого персоналу та обсяги основних і оборотних виробничих фондів.

Ініціативні пошукові дослідження забезпечили складання еталонних матриць динаміки результативних, якісних і кількісних показників оцінки ефективності виробництва й управління на рівні базових, первинних ланок господарювання, на рівні галузей промисловості, на народногосподарському рівні. Еталонні матриці оцінки ефективності виробництва і управління були використані під час розробки нормативно-індексних моделей ефективного функціонування і розвитку базових, первинних ланок господарювання (в процесі їх паспортизації) підвідомчого Уряду України кола міністерств та відомств.

На початку 80-х років Міжвідомча комісія Держплану УРСР схвалила розроблені Сектором організаційних форм і структур управління ЕНДІ «Методические рекомендации по оптимизации размеров производственных объединений республиканских министерств и ведомств УССР на основе нормирования управляемости по основным факторам производства».

План вдосконалення управління промисловим виробництвом у республіці на 1981-1985 роки передбачав заходи за трьома напрямками: вдосконалення організаційної структури і методів господарювання; технічне забезпечення системи управління; підвищення кваліфікації працівників апарату управління.

В 1982 році під час розробки Плану вдосконалення управління виробництвом в республіці на

1983 р., Держплан УРСР використовував рекомендації Сектору організаційних форм і структур управління ЕНДІ про найбільш раціональні розміри виробничих об'єднань (за обсягом засобів виробництва і чисельності персоналу) у галузях місцевої промисловості: папирної, хімічної, машинобудування і металообробки, лісовій і деревообробній, легкій. Були також уточнені Генеральні схеми управління галузей з врахуванням завдань одинадцятої п'ятирічки.

Сектор організаційних форм і структур управління ЕНДІ отримав замовлення на 1981-1985 роки за темою «Разработка рекомендаций по совершенствованию хозяйственного механизма и организационных структур управления на основе обобщения передового опыта министерств и ведомств УССР». В 1981 році Сектор був переведений з відділу проблем управління народним господарством до відділу комплексного розвитку промисловості, а у 1985 році зав. сектором В. Ф. Столяров був призначений завідувачем цього відділу.

Фахівці Сектору організаційних форм і структур управління ЕНДІ Держплану УРСР в 1981-1983 роках виконували дослідження тенденцій у співвідношенні інтенсивних та екстенсивних факторів зростання суспільного виробництва та його галузей, а в 1986-1988 роках – дослідження удосконалення економічних важелів управління соціалістичним розширенням відтворенням на інтенсивній основі.

З використанням методичного і математичного апарату виробничої функції м.н.с. сектору, к.е.н. Кара Іван Степанович виявив об'єктивні тенденції у співвідношеннях інтенсивних і екстенсивних джерел зростання національного доходу і чистої продукції промисловості відповідних галузей на 10-ти та 15-ти річні періоди: 1976-1985 роки і на період до 1990 року. Під науковим керівництвом О. С. Ємельянова він здійснив моделювання і прогнозування продуктивності праці на макрорівні в галузевій структурі народного господарства і промисловості. В ієрархії взаємодії об'єктивних економічних законів були оцінені в минулому і нормовані на майбутнє масштаби та рівні впливу динаміки первинних причин на динаміку кінцевих результатів.

В 1985 році Міжвідомча комісія Держплану УРСР затвердила розроблені Сектором проблем ефективності управління ЕНДІ «Методические рекомендации по анализу проектов планов совершенствования управления предприятиями и объединениями республиканских министерств и ведомств», а у 1987 році – «Методические рекомендации по анализу эффективности развития предприятий и объединений в новых условиях хозяйствования».

Міжвідомча комісія Держплану УРСР з впровадження нових методів планування і економічного стимулювання здійснювала також організаційно-методичне керівництво проведенням широкомасштабних економічних експериментів в народному господарстві України з розширенням самоорганізації, самофінансування і самоуправління базових, первинних ланок господарювання. Згідно з ідеями фізичної економіки виробничі об'єднання і підприємства орієнтувалися в першу чергу на досягнення натурально-речових, а не вартісних результатів своєї діяльності.

Розробка цих рекомендацій базувалась також на аналізі результатів діяльності органів господарювання середньої ланки, а також на досвіді діяльності ряду мі-

ністерств і відомств відповідно до Загального положення про союзні і республіканські промислові об'єднання. В таких умовах діяли: в 1975 р. – Мінчермет, Мінліспром, Мінмісцепром; в 1976 р. – Головнафтохімпром, Укрголоврибгосп; в 1977 р. – Мінвуглепром; в 1980 р. – Міненерго, Мінважкбуд, Мінмонтажспецбуд; в 1981 р. – Міністерство геології. На початку 80-х років здійснено підготовку до переходу на госпрозрахункові методи діяльності Мінзв'язку, Мінмісцепрому, Мінпобуту і Держкомвидату.

З січня 1984 року об'єднання, підприємства і організації великого і транспортного машинобудування, електротехнічної і харчової промисловості України почали працювати на умовах широкомасштабного економічного експерименту (цукрова промисловість перейшла на нові умови господарювання з жовтня 1983 року).

Проведенню експерименту в харчовій промисловості передувала перепідготовка і підвищення кваліфікації на Вищих економічних курсах Держплану СРСР завідувача відділом проблем комплексного розвитку промисловості ЕНДІ, к.е.н. В. Ф. Столярова і начальника Управління фінансів Мінхарчпрому УРСР, к.е.н. П'ятаченко Григорія Олександровича, майбутнього начальника відділу фінансів і собівартості Держплану УРСР і другого міністра фінансів незалежної України (перший – Коваленко Олександр Миколайович).

Особливої уваги Держплан УРСР і його ЕНДІ приділяли впровадженню в п'ятирічному плануванні програмно-цілевих методів. Міжвідомча комісія ухвалила у складі Державного плану на 1981–1985 роки 6 загальнореспубліканських цільових програм: «Матеріаломісткість», «Метал», «Енергокомплекс», «Агрокомплекс», «Цукор» і «Праця», які стали основою вирішення міжгалузевих народногосподарських проблем економічного і соціального розвитку Української РСР.

За дорученням Голови Ради Міністрів УРСР Маса Віталія Андрійовича Сектор проблем ефективності управління ЕНДІ Держплану УРСР з використанням положень акціонування розробив організаційно-економічний механізм реалізації програми «Цукор», починаючи від рослинництва, вирощування і переробки цукрових буряків і завершуючи випуском продукції з використанням цукру. Проект акціонування був підготовлений за участю відповідних установ освіти і науки харчової промисловості України, але випереджав його нормативно-правове забезпечення Держпланом СРСР. Під час формування цілісної, ефективної та гнучкої системи управління народним господарством УРСР та його галузями необхідним вбачався перехід на планово-ринкові методи господарювання з підвищенням економічної самостійності республіки у складі Союзу РСР.

У 12-й п'ятирічці (1986–1990 роки) набували більшого розповсюдження нові методи планування і господарювання та посилення їх впливу на прискорення науково-технічного прогресу. Було передбачено вже 7 республіканських цільових програм: «Матеріаломісткість», «Метал», «Енергокомплекс», «Агрокомплекс», «Транспорт», «Праця» і «Біотехнологія». Починаючи з 1986 р., біля половини ресурсів на науково-дослідні роботи в Українській РСР було передбачено на реалізацію цих цільових програм [4, с. 19].

Складовими 7-ми республіканських цільових програм стали 170 регіональних і 120 галузевих про-

грам, об'єднаних концепцією єдності ресурсозбереження і зменшення матеріаломісткості промислового виробництва. Виконання цільових програм передбачало забезпечення 90% економії найважливіших матеріальних і енергетичних ресурсів [5].

Підвищенню рівня обгрунтованості планових проектувань та їхнього ув'язки сприяло складання в Держплані більше 700 балансів і балансових розрахунків, в тому числі 400 балансових розрахунків по виробничих потужностях, більше 200 матеріальних балансів і біля 50 вартісних балансів.

Якщо в 11-й п'ятирічці прибуток, як основне джерело підвищення економічної самостійності підприємств і організацій, збільшився на 31%, то на 12-ту п'ятирічку передбачалося його зростання в 1,5 раза при трьохкратному збільшенні темпів зниження собівартості промислової продукції за рахунок підвищення організаційно-технічного рівня виробництва.

У сфері матеріального виробництва тарифні ставки і оклади робітників намічено було збільшити на 25–30%, в тому числі на 3/4 за рахунок власних коштів підприємств і галузей, які працювали в нових умовах господарювання. Саме такі підприємства і галузі народного господарства УРСР накопичили досвід створення і використання власних фондів матеріального заохочення, соціально-культурних заходів і житлового будівництва, розвитку виробництва. Відбувалося реальне розширення їх економічної самостійності на основі самоорганізації, самофінансування і самоуправління.

В 1985–1987 роках Сектор проблем ефективності управління ЕНДІ Держплану УРСР обгрунтував доцільність уточнення діючих Генеральних схем управління галузями і народним господарством в цілому. Генеральні схеми управління промисловим виробництвом шести республіканських міністерств і відомств (Мінвуглотранс, Міншляхбуд, Мінжитлокомунгосп, Мінмісцепром, Мінпобут і Мінсоцзабезп) були затверджені Радою Міністрів УРСР ще в 1973 році, а в 9 міністерствах і відомствах союзно-республіканського підпорядкування – на протязі 1974–1976 рр.: 1974 р. – Мінвуглепром; 1975 р. – Мінчермет, Мінліспром, Мінлегпром, Головнафтохімпром, Мінм'ясомолпром; 1976 р. – Мінхарчопром, Головлплдвінпром, Укрголоврибгосп. Ці міністерства і відомства забезпечували 75% загального обсягу промислової продукції республіки, маючи 62% виробничого персоналу і 66% основних засобів виробництва.

В 10-й та 11-й п'ятирічках проекти планів вдосконалення управління в галузях промисловості УРСР розроблялись спеціалізованими структурними підрозділами крупних об'єднань, міністерств і відомств за участі галузевих науково-дослідних організацій. В цілому в народному господарстві республіки План вдосконалення системи управління промисловим виробництвом формувався в розрізі союзно-республіканських і республіканських міністерств та відомств, підпорядкованих Раді Міністрів УРСР.

Особлива увага приділялась реалізації заходів, передбачених Генеральними схемами управління: створення виробничих і науково-виробничих об'єднань; розробка проектів їх розвитку; завершення створення республіканських промислових об'єднань, як органів управління середньої ланки; уточнення функцій і структури центрального апарату міністерств і відомств.

Уточнення діючих Генеральних схем управління розглядалось як подальший розвиток комплексних програм вдосконалення управління галузями промисловості і створення раціональних галузевих структур управління шляхом економічно доцільної концентрації виробництва, його спеціалізації, кооперації і комбінування підприємств. Впровадження оптимальних внутрішніх і зовнішніх виробничо-господарських зв'язків орієнтувалось на підвищення ефективності виробництва і більш повне задоволення потреб у всіх видах продукції.

Концептуальні положення докорінної перебудови системи територіально-галузевого управління промисловістю республіки були обгрунтовані дотриманням принципів самоорганізації, самофінансування і самоуправління суб'єктів галузі, визначенням нормативно-еталонних значень виробничо-технологічної, організаційно-господарської і відомчо-управлінської структур кожної галузі. Провідним директивним органом управління в цій системі передбачалися Ради трудових колективів підприємств і об'єднань та Ради народних депутатів сільських поселень і міст, адміністративних районів і областей, що відповідало ідеям формування бюджетної федералізації під час створення економічно самостійно держави українського народу.

Проект цілісної, ефективної і гнучкої системи управління вугільною промисловістю в умовах економічної самостійності України у складі РСР став результатом монографічного і докторського дисертаційного дослідження В. Ф. Столярова (1976–1986 рр.). Обговорення його монографії «Интенсификация и система управления промышленным производством» з публічною рецензією «Пути интенсификации производства» (журнал «Економіка Сов. України», 1986, № 12, с. 82) і базового варіанту дисертації за темою «Система управління виробництвом в умовах интенсифікації: організаційно-економічний механізм» з спеціальності 08.00.21 «Економіка, планування і організація управління промисловістю і її галузями» відбувалося у 1986–1987рр., а захист дисертації у Києві в 1989 р. та після додаткового рецензування – у Ленінграді в 1990 р. [4; 6].

Саме в ці роки керівництво Департаменту нових методів планування і економічного стимулювання Державного комітету УРСР з економіки рекомендувало 44-річного Столярова Василя Феодосійовича на вакантну посаду заступника директора з наукової роботи (1989 р.) і директора Економічного науково-дослідного інституту (1990 р.)

Післявоєнне відновлення промислового потенціалу суверенної і незалежної України об'єктивно потребує монопольного державного впливу, контролю і регулювання виробничого розвитку базових, первинних ланок господарювання та відповідних галузей і кластерів. В наведеній монографії обгрунтовані переліки кінцевих, якісних і кількісних показників ефективного виробничого розвитку та складові показники результативності, економічності ефективності управління. Наведені результати експериментальних розрахунків по об'єднанням, галузям промисловості і обласним управлінням республіканського кола міністерств і відомств.

В роботі узагальнено досвід впровадження нових методів планування і економічного стимулювання в народному господарстві Української РСР в 10-й, 11-й і 12-й п'ятирічках. В контексті положень реального

усупільнення засобів виробництва як об'єктів господарювання узагальнено досвід створення і використання фондів розвитку виробництва та єдиного фонду розвитку науки, техніки і виробництва у промисловості республіки в 1966–1986 років.

Доцільним в післявоєнне відновлення буде використання наступних положень і результатів названого монографічного дослідження: економічна структура галузей промисловості розглянута як результат взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин, побудований на організаційному механізмі узгодження економічних інтересів суб'єктів господарювання і об'єктів управління. Критерієм досягнення узгодженості економічних інтересів в системі управлінських відносин різних рівнів господарювання стає структурна настройка системи територіально-галузевого управління. Саме вона забезпечує відповідність змісту виробничих відносин рівню розвитку продуктивних сил.

В свою чергу структурна настройка системи територіально-галузевого управління спроектована шляхом визначення меж автономності і сумісності відтворювальних процесів різних масштабів господарювання і планового керівництва: 1) індивідуальних (на мікрорівні, в межах базових, первинних ланок); 2) територіальних (в межах адміністративно-територіального поділу республіки); 3) галузевих (в межах галузей промисловості і народного господарства); 4) суспільних (на макрорівні, в межах народного господарства в цілому).

Переважно екстенсивний розвиток базових, первинних ланок господарювання або галузей характеризується зростанням динаміки результативних показників за рахунок динаміки кількісних показників, а тільки екстенсивний розвиток – додатково і за рахунок меншої динаміки якісних показників. Переважно інтенсивний розвиток базових, первинних ланок господарювання або галузей визначається зростанням динаміки результативних показників за рахунок динаміки якісних показників, а тільки інтенсивний розвиток – додатково і за рахунок меншої динаміки кількісних показників.

Екстенсивний розвиток базових, первинних ланок господарювання або галузей відповідає параметрам екстенсивного типу розширеного відтворення, визначаючи тим самим нижню межу ефективного розвитку, а їх інтенсивний розвиток відображає параметри інтенсивного типу розширеного відтворення, визначаючи тим самим верхню межу ефективного розвитку. Перехід від нижньої межі розвитку до верхньої характеризує ступені напруженості прогнозно-планових розрахунків динаміки вкладу екстенсивних і інтенсивних факторів в намічену динаміку кінцевих результатів.

Експериментальні розрахунки засвідчили, що для переходу підприємств і об'єднань на переважно інтенсивний шлях розвитку необхідно, щоб динаміка результатів виробництва випереджала динаміку його витрат на 3-5 пунктів, а динаміка результативності управління випереджала динаміку його економічності на 1-2 пункти (при однозначності динамік відрахувань до державного і місцевого бюджетів з відрахуваннями до власних фондів економічного стимулювання і виробничого розвитку).

Підвищення продуктивності праці за рахунок збільшення організаційно-технічного рівня виробництва на 1% повинно супроводжуватись, як правило,

зменшенням собівартості продукції або послуг на 0,3-0,5%.

В дисертаційному дослідженні В. Ф. Столярова форми простого і розширеного відтворення виробничого потенціалу вугільної галузі на різних рівнях управління (техперезброєння, реконструкція, нове будівництво) були покладені в основу планової регламентації повноважень в господарській діяльності шахт, вугільних комбінатів і галузевих промислових об'єднань Ворошиловградської і Донецької областей як складових єдиного цілого, планово-керованого на рівні республіканського міністерства і Держплану України.

Результати дослідження відтворення шахтного фонду тресту "Свердловвугілля" і комбінату "Свердловантрацит" в 1943-1975 роки та виробничого об'єднання "Свердловантрацит" та вугільної галузі в цілому на рівні Мінвуглепрому УРСР в 1963-1986 роках (1963-1969 рр.; 1969-1974 рр.; 1974-1980 рр.; 1981-1986 рр.) сприяли визначенню згідно положень фізичної економіки відповідності натурально-речового і вартісного автономного кругообігу об'єктивних частин відтворювальних фінансових та інвестиційних ресурсів шахтного фонду складових частин і вугільної галузі в цілому.

Використовуючи нетотожність економічної сутності і змісту простого і розширеного відтворення шахтного фонду на різних рівнях розподілу суспільної праці і галузевого управління, В. Ф. Столяров обґрунтував новий методологічний підхід до визначення витрат на підтримку середньорічної потужності виробничого потенціалу шахт, об'єднань і вугільної галузі республіки в цілому. Вперше були обґрунтовані межі планово-економічної самостійності шахт, об'єднань і всієї вугільної промисловості республіки у складі Союзу РСР як вихідних умов проектного і прогнозного управління вугільним виробництвом в Україні.

В дисертації в контексті ідей і положень фізичної економіки (єдності натурально-речового і вартісного виміру результатів виробничих процесів) обґрунтована система кінцевих показників (видобуток вугілля в товарному обчисленні) і якісних показників (продуктивності праці, матеріало- і фондівіддачі) на рівні шахт, вугільних об'єднань, галузі в цілому. Доведена необхідність переходу галузі на комплексне використання сукупних природних ресурсів при вуглевидобутку: шахтної породи, шахтної води і шахтного газу-метану. Але прийняття нових методологічних, методичних та управлінських рішень можливо було здійснити тільки на загальнодержавному рівні Союзу РСР: Мінвуглепрому СРСР, Держплану СРСР і Ради Міністрів СРСР.

Наука – це організоване знання,

Мудрість – організоване життя.

Імануїл Кант

Формування наукового забезпечення економічного суверенітету України. В 1989 році в Секторі проблем ефективності управління ЕНДІ була організована Робоча група з розробки моделі планово-регульованої ринкової економіки для України у складі: д.е.н., ст.н.с. Столярова Василя Федосійовича, д.е.н., проф. Шевченка Якова Олександровича, д.е.н., проф. Кривобороденка Генадія Михайловича, к.е.н. Ільїна Володимира Миколайовича, м.н.с. Федоренка Володимира Степа-

новича, м.н.с. Базаря Людмили Аркадіївни, к.е.н., ст.н.с. Кара Івана Степановича, к.е.н., ст.н.с. Короткевич Ольги Василівни.

Робоча група, використовуючи власні наукові роботи з 1975 року, розробила 2-секторну модель планово-регульованої ринкової економіки України (модель «План – Ринок»).

Перший сектор моделі «План – Ринок» визнавав багатокладність форм власності у народному господарстві: державної, комунальної, муніципальної, колективної, приватної. Цей сектор отримав визначення, як плановий, на відміну від визначеного в Україні державним сектором тієї частини національного багатства, яка є державною власністю.

В першому секторі всі відтворювальні процеси: суспільні, галузеві, територіальні та індивідуальні мають відбуватися під державним впливом за участі центральних, регіональних і місцевих органів влади в регулюванні процесів соціально-економічного розвитку в межах власних цільових програм і планів розвитку.

Другий сектор моделі «План – Ринок» був визнаний як зона вільного, ризикового підприємництва, де відсутній державний вплив на господарську діяльність, а державне регулювання здійснюється тільки в межах правових норм оподаткування до державного і місцевих бюджетів та відповідних платежів до загальнодержавних соціальних фондів.

Концептуальні положення моделі планово-регульованої ринкової економіки для України базувалися також на монографічному дослідженні к.е.н. В. М. Ільїна «Экономические основы теории общественного развития». Рукопис монографії до друку був підготовлений в червні 1989 р. Основні положення роботи у вигляді статті «Современные представления о развитии социально-экономических систем (в концептуальном плане)» пройшли рецензування в 1990 р. в журналі «Экономико-математические методы (ЭММ)» Центрального економіко-математического інституту (ЦЭМИ) АН СРСР. Рецензент підтримав розробку «новой теории развития человечества».

Робоча група Сектору проблем ефективності управління ЕНДІ з розробки моделі змішаної економіки «План – Ринок» для України регулярно інформувала керівництво Мінекономіки України і Ради Міністрів України про результати свого проектування. Найбільшу мою увагу привернули визначення «Большого Цикла Собственности», а межах якого відбувається формування соціально-економічного простору стабільного і стійкого людського розвитку.

Сигнальний примірник монографії був підписаний до друку в жовтні 1992 р. у видавництві «Либідь» при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка, який у свій час успішно закінчив В. М. Ільїн. Монографія вийшла з друку в лютому 1993 р., коли автор мемуарних нарисів вже був у відставці, і тому не зміг сприяти широкому обговоренню та організації апробації моделі «План – Ринок».

В. Ф. Столяров був звільнений з посади директора ЕНДІ в січні 1994 року, але будучи до 1997 року членом Центральної ради Державного фонду фундаментальних досліджень (ДФФД) та головою Експертної групи ДФФД з досліджень соціально-економічних проблем наполіг на продовженні доопрацювання В. М. Ільїним своєї монографії 1989 року за результатами третього конкурсу ДФФД. Друге, доповнене

одноосібне видання його монографії вийшло у 2010 році [7].

Одночасно, за результатом третього конкурсу ДФФД вийшла монографія «Інфляція і монетаризм», яку підготували д.е.н., проф. Найдьонов Віктор Сергійович і к.е.н. Сменковський Андрій Юрійович. Це був єдиний визнаний вітчизняними вченими науковий погляд і ретельний аналіз монетаристських методів регулювання в ринковій економіці [8].

Фахівці і сподвижники Інституту фізичної економіки ім. С. А. Подолінського в матеріалах Дискусійного клубу журналу «Економічний вісник Донбасу» об'єктивно наполягають в післявоєнний період на перегляді і уточненні моделі ринкової економіки з вільними цінами, що діє в Україні, з врахуванням власного 60-річного планового керівництва народним господарством. При цьому доцільним може стати використання творчої спадщини Ільїна Володимира Миколайовича.

У вступі до другого доповненого видання монографії «Экономические основы теории общественного развития» він наголосив: *«буквально несколькими фразами заполню двадцатилетие моего вынужденного творческого простоя.»*

В первом издании монографии я определил труд как процесс обмена энергией между человеком и природой, результатом которого является совокупность жизненных средств. Во втором издании я вновь обратился к категории «труд», определив его как процесс информационно-энергетического обмена между человеком (подсистемой, элементом) и внешним окружением, в результате которого сознанием продуцируется новое знание, как материализованное, так и духовное.

Развал СССР объективно породил ценную реакцию переустройства политико-экономических условий жизнедеятельности стран и государств. Если ранее они были структурными составляющими или подсистемами единого целого, то в новых условиях сами должны стать отдельными самостоятельными системами. То, что ранее являлось внутренним и относительно органичным, в какой-то момент оказалось внешним окружением, внешней средой, взаимоотношения с которой должны осуществляться по иным, чем прежде, правилам.

Не имея, в силу объективных причин, достаточного управленческого опыта, наше государство не смогло системно решать многие хозяйственные вопросы и адекватно отвечать на внешние вызовы. Большую часть социально-экономических, а, отсюда, и политических реформаций можно определить, как деструктивные. Результат проявился в сокращении средней продолжительности жизни и жесткой необходимости выживания людей...

Общественный труд прежней страны был разорван на “самостоятельные” части. Требовалось срочно приступить к реорганизации уже своего общественного труда, распределению его с различной степенью плотности по национальной территории. В силу известных причин этого не было сделано, экономика до сих пор не организована в гармоничную систему.

Во вступлении, скорее всего, не следует перечислять множество соответствий принципов построения и развития экономических систем началам термодинамики, теории эволюции, теории информации, квантово-механической теории и другим наукам, причисленным к фундаментальным. В основном тексте это присутствует. Но эти соответствия позволили по-другому

рассмотреть подходы и принципы построения национальной экономики, исходя из ее целостности, внести, на мой взгляд, ряд новых положений, способствующих эффективному функционированию хозяйственной системы, в том числе имеется в виду и защита от кризиса, спровоцированного внешней средой».

Мою додаткову увагу у другому виданні монографії "Экономические основы теории общественного развития" привернули наступні конструктивні ідеї В. М. Ільїна: «вначале требуется создать гармоничную, способную к выживанию систему как целостность. В основу ее построения, по моему убеждению, следует положить две "замечательные" пропорции. В книге они обозначены, как "пропорция гармонии" и "пропорция пределов выживания", которые определяют допустимые пределы между областью детерминизма, определенности (в тексте — это область репродукционно-распределительных отношений) и стохастичностью, областью случайностей (в тексте — рынка). Пределы указывают также на допустимый показатель пульсации рынка и экономической системы в целом.

Такой подход обеспечит, с одной стороны, организацию устойчивой основы экономической системы, с другой, — формирование области восприятия внешних воздействий, если они становятся достигнутыми; полезные из них воспринимаются и закрепляются в "основе", негативные — путем регуляторной политики со стороны Главного оператора управления (государства) отвергаются с одновременным усилением обратного воздействия на внешнюю среду (внешние экономики). Это, своего рода, экономический иммунитет Системы. Экономика становится гибко изменчивой, способной к выживанию.

В данном контексте и наряду с упомянутой двухсекторной моделью, особого внимания заслуживает введение нового понятия, по аналогии с квантовой теорией: Матрица Экономической Плотности (МЭП); в квантовой теории — Матрица Плотности (МП). МЭП характеризует распределение общественного труда в экономическом пространстве с вероятностями, определяющими плотность этого распределения.

На МЭП, в основе которой находятся материально-вещественные (а с учетом нового определения "труда" — информационно-энергетические) потоки, накладывается дифференцированная по видам деятельности система налогообложения, финансово-банковская система, дифференцированная система социальных нормативов и прочее. Таким образом, приоритеты трансформируются в государственные заказы. Экономика становится и целенаправленной, и целеустремленной, что, при прочих равных условиях, повышает скорость достижения целевых установок с минимизацией затрат труда; таким образом увеличивается уровень полезной энергии общества.

Комплексное построение экономики (МЭП "плюс" регуляторы) представляется в виде "слоеного пирога", проекция которого на регионы (административные территории) позволит, с одной стороны, разграничить полномочия Центра и местных властей, а, с другой — согласовать развитие всей экономической системы с развитием территориальных хозяйств в целом.

Мне неизвестна судьба этой книги и изложенного в ней знания. Родился я в России (Сибирь), образование завершил в Украине. Именно поэтому данную работу я прежде всего посвящаю этим Странам и Народам, но

мне станет огорчительно, если она будет использована в корыстных устремлениях отдельных лиц.

Выражаю искреннюю благодарность всем тем, кто создавал мне благоприятные условия для проведения работы, кто всячески помогал и поддерживал меня на этом пути.

Надеюсь, что наши общие усилия в освоении и реализации полученного знания, будут успешными. С уважением, автор. г. Киев, апрель 2009 г.».

На жаль, після моєї відставки у вересні 1992 року, керівництвом Мінекономіки і Уряду не був підтриманий подальший розвиток прикладних наукових досліджень соціально-орієнтованої та програмно-цільової планової економіки, започаткованих ще у 1975 році фахівцями Сектору проблем ефективності управління ЕНДІ Держплану УРСР.

На початку 90-х років минулого століття на Україні домінували гасла "Ринку — так!", "Плану — ні!". Наукові дослідження в економічній сфері стали переважати автономно замкнуті, а не в узгодженій взаємодії між собою "Макроекономік" на народногосподарському рівні та "Мікроекономік" на рівні базових, первинних ланок господарювання.

Керівництво держави і українське чиновництво під зовнішнім фінансовим стимулюванням стали орієнтуватися на освоєння механізму впровадження положень моделі ринкової економіки відкритого типу з вільними цінами, ціль якої — монополізація приватного капіталу та поступова цілеспрямована ліквідація ролі багатонаціональної держави в процесах соціально-економічного (в т.ч. людського) розвитку.

Розгляд народного господарства і промисловості та їх галузей, а також регіонів в межах адміністративно-територіального поділу України не відбувався як єдиного соціального цілого з економічними зв'язками складових відповідно фаз суспільного відтворення: виробництва, розподілу, обміну і споживання. В умовах переходу до ринкових методів господарювання економічні відносини планового наділення трудових колективів засобами виробництва і ресурсами розвитку від усієї сукупності загальнонародних засобів і ресурсів були замінені відносинами власності.

Системоутворюючий Закон планомірного, пропорційного розвитку складових соціалістичного суспільного цілого був замішений Законом вартості капіталістичної формації з, так званим, "людським обличчям" конкурентного матеріального збагачення різних форм бізнесу під незмінними гаслами Ватикану "Свободи, рівності, братерства і демократії!". Народне господарство України, яке досягло планово-економічної самостійності республіки в межах Союзу РСР, враз відчуло диктат монополістичного гегемону ідеології групи G7: США, Великобританії, Канади, Франції, Нідерландів, Німеччини і Японії.

Наукове забезпечення схем соціалістичного розширеного відтворення народного господарства як цілісності було скасовано: Система економетричних моделей "Укр-1" (народне господарство в цілому), "Укр-2" (галузі народного господарства) і "Укр-3" (галузі промисловості) (Ємельянов О.С.); Балансово-оптимізаційна модель розвитку народного господарства УРСР (Бородюк В. М.); Система дистанційного планування Інституту кібернетики АН УРСР (Глушков В. М., Михалевич В. С.); Модель міжгалузевого балансу ГоловНДІОЦ Держплану УРСР (Матвеев М. Т.), а також Еталонна

модель ранжировки статистичної динаміки макроекономічних і соціальних показників розвитку народного господарства союзної республіки (Сироежин І. М.).

Автор нарисів, перебуваючи на перепідготовці і підвищенні кваліфікації в Інституті управління народним господарством Союзу РСР, налагодив творчі зв'язки з д.е.н., професором Сироежиным Іваном Михайловичем, деканом Ленінградського фінансово-економічного інституту ім. М. О. Вознесенського.

І. М. Сироежин, будучи організатором першої в Союзі РСР кафедри і факультету економічної кібернетики, був запрошений до Києва з науковою доповіддю в ЕНДІ Держплану УРСР, в якому Сектор проблем ефективності управління займався аналогічними економіко-статистичними дослідженнями.

В 1988 році доповідь І. М. Сироежина була обговорена на розширеному засіданні Вченої ради ЕНДІ під головуванням директора О. С. Ємельянова і отримала позитивні оцінки опонентів д.е.н., професора В. С. Найдюнова, д.г.н. В. А. Поповкіна, к.е.н. В. Ф. Столярова, к.е.н. В. П. Кузьменко, к.т.н. О. І. Образцова, к.е.н. О. П. Самойлова і м.н.с. В. С. Федоренко.

На протязі наступних 5-ти років (1989-1993 рр.) Еталонна модель ранжировки статистичної динаміки макроекономічних показників використовувалась в ЕНДІ для експертних оцінок прогнозних і планових розрахунків соціально-економічного розвитку України.

Будучи заступником директора Інституту з наукової роботи і одночасно заввідділом проблем комплексного розвитку промисловості, В. Ф. Столяров забезпечив використання методу комплексної оцінки ефективності виробництва і управління по структурній динаміці основних техніко-економічних пропорцій, що відображали рух суспільних ресурсів між базовими первинними ланками господарювання, галузями і державою. Враховуючи досвід попередніх років в наукових дослідженнях господарського механізму, був здійснений перехід до планового обґрунтування таких умов господарювання, які забезпечують підвищення соціально-економічної ефективності суспільного виробництва.

В червні 1989 року В. Ф. Столяров захищає докторську дисертацію на тему "Система управління производством в условиях интенсификации: организационно-экономический механизм" по специальности 08.00.21 "Экономика, планирование и организация управления промышленностью и её отраслями". Головним науково-прикладним результатом докторського дисертаційного дослідження було визнано комплексне економічне проектування цілісної, ефективної і гнучкої системи управління вугільним виробництвом республіки в умовах економічної самостійності України у складі Союзу РСР.

Цілісна, ефективна і гнучка система управління вугільним виробництвом в Україні передбачало планове регламентування:

- Організаційно-економічних умов самоуправління суміжних ланок господарювання у виробничому розвитку шляхом визначення меж самофінансування з відповідною організацією відтворення шахтного фонду галузі як єдиного цілого;

- Структурно-відтворювальних характеристик галузі: виробничо-технологічної структури як змісту розвитку; організаційно-господарської структури як

форми розвитку; відомчо-управлінської структури як синтезу змісту і форми розвитку;

- Системи планово-оціночних показників вуглевидобутку і вуглепереробки на різних рівнях управління у складі директивних і розрахункових показників обсягів виробництва і продуктивності праці;

- Механізму стимулювання інтенсивного розвитку шляхом ефективного використання виробничого потенціалу і направлення економії уречовиненої праці на підвищення середньої заробітної плати працюючих;

- Угодженої взаємодії АСУ різних рівнів при формуванні і виконанні галузевого плану виробництва: постановка задач; інформаційне забезпечення; методи розробки і реалізації оптимального плану.

Комплексне економічне проектування системного управління вугільним виробництвом республіки у складі Союзу передбачало використання інтернаціонального бачення розвитку усіх галузей Паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) СРСР і країн-членів Ради економічної взаємодопомоги. Тому, відділ проблем комплексного розвитку промисловості ЕНДІ, очолюваний В. Ф. Столяровим, приступив до розробки Концепції розвитку галузей ПЕК України на період до 2010 року.

В 1990 році ЕНДІ Держплану УРСР виступив ініціатором і провів Установчий з'їзд щодо створення в Союзі РСР Міжреспубліканської Асоціації вчених і спеціалістів з проблем формування паливно-енергетичних балансів і міжрегіональних енергетичних зв'язків (АСОПЕК). Директор ЕНДІ був обраний разом з представником Білоруської РСР віце-президентом Асоціації, яку очолив д.т.н., професор Праведников Микола Костянтинович – директор союзного Інституту проблем ПЕК.

До складу АСОПЕК ввійшли по одному представнику від кожної республіки Союзу РСР, які в кінці 1990 року в Парижі стали членами Світової енергетичної ради, а керівництво АСОПЕК започаткувало вивчення порядку приєднання союзних республік до Європейської енергетичної хартії.

В 1990-1992 рр. члени АСОПЕК разом з членами Бюро Світової енергетичної ради відвідали об'єкти ПЕК Туркменії, Таджикистану, Киргизії, Казахстану, Росії, України, Франції, Італії, Німеччини, Австрії з проведенням конференцій в столицях цих держав. В Росії – в м. Софрино. Були визначені пріоритети і параметри розвитку в майбутньому республіканських ПЕК в узгодженій взаємодії між собою в межах проекту СНД та країн-членів Євросоюзу.

Відповідно до підписаною В. П. Фокіним "Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав" від 08.12.1991 року, Уряд і Інститут вважали, що подальший розвиток і укріплення відносин дружби, добросусідства і взаємовигідного співробітництва між державами відповідають корінним національним інтересам народів і слугують справі миру і безпеки.

Автор мемуарних нарисів мав намір за участю провідних членів АСОПЕК реалізувати особисто узгоджений проект довгострокової оренди Україною на концесійних умовах перспективних родовищ природного газу в Західному Сибіру. Через дугу річки Обь стало возможным транспортування українського газу, видобутого на російській території.

В умовах розгортання діяльності АСОПЕК, отримання економічного суверенітету і державної незалеж-

ності України передбачалось, в першу чергу, досягненням узгодженості економічних інтересів республіки у видобутку, переробці і використанні первинних паливно-енергетичних ресурсів і продуктів їх технологічної переробки в Єдиному Союзі Незалежних Республік-Держав.

Резюме. Конструктивні ідеї і результати наукових досліджень Сектору проблем ефективності управління ЕНДІ Держплану УРСР у 1976-1990 рр. знайшли свій подальший розвиток в умовах переходу народного господарства на ринкові методи господарювання. Концептуальні положення фізичної економіки щодо забезпечення єдності статистичної метрології натурально уречовиненого і вартісного обороту ресурсів відтворення на різних рівнях господарювання знаходили своє відображення в проєктах нових загальнодержавних рішень.

Призначений в серпні 1989 року на посаду заступника директора з наукової роботи ЕНДІ Держплану УРСР 44-х річний В. Ф. Столяров зосередив свою увагу на керівництві науковими дослідженнями планового вирішення проблем соціально-економічного розвитку народного господарства Української РСР на 1991-1995 роки на період до 2005 року.

Вивчення відтворювальних процесів і динаміки економічного зростання базувалось на статистичних оцінках в минулому і прогнозуванні на майбутнє пропорцій і співвідношень між накопиченням і оновленням засобів виробництва і робочої сили. Підставами досліджень були результати виявлення тенденцій у співвідношенні інтенсивних і екстенсивних факторів економічного зростання з використанням математичного апарату виробничої функції, які були отримані Сектором проблем ефективності управління в 1981-1985 рр. та в 1986-1990 рр.

Колектив Інституту з ініціативи Держплану УРСР ввів в практику підготовку науково-аналітичних матеріалів і доповідей "Ефективність, пропорційність і збалансованість перспективного розвитку народного господарства і його галузей". Діюча доктрина прогнозних і планових розрахунків темпів зростання відповідних показників доповнилась орієнтацією на нормативи економічного і соціального розвитку, виходячи зі споживчого кошику населення і першочергового задоволення внутрішніх потреб народного господарства республіки.

В ЕНДІ Держплану УРСР був відновлений Відділ рівня життя (Пастушенко Анатолій Іванович) і укріплений сектор планування і прогнозування соціального розвитку регіонів (Образцов Олег Іванович), як головні конструктори і проєктувальники в майбутньому соціальних паспортів адміністративних областей [9].

Після очолення В. Ф. Столяровим в 1990 році ЕНДІ Держплану УРСР, В. П. Фокін мав намір сприяти розвитку і впровадженню спільно обґрунтованих концептуальних положень теорії і методології планового управління соціально-орієнтованим народним господарством як єдиною системою органічних складових на основі оцінки взаємодії Закону вартості і Закону планомірного, пропорційного розвитку. Основи теорії і методології програмно-цільового управління розглядалися як локальна частина наукової картини світу, що складається із сукупності емпіричних фактів, ідеалізованих об'єктів на фундаментальних поняттях.

Теоретичним базисом теорії і методології управління народним господарством як цілісною системою була визначена схема субординації і складові механізми

взаємодії об'єктивних економічних законів програмно-цільового соціально-орієнтованого розвитку народного господарства. Схему субординації законів і складових механізму їх взаємодії намічено було конкретизувати відповідними економічними категоріями і показниками збалансованості індивідуальних, галузевих, територіальних і суспільних відтворювальних процесів, які регулюються загальнодержавними, регіональними і місцевими органами влади в своїх цільових програмах і планах розвитку [10].

Використання теорії і методології управління народним господарством як цілісною системою сприяло б побудові ефективної економічної структури народно-господарського комплексу суверенної і незалежної держави, в якому досягалась би узгодженість рівня розвитку продуктивних сил змісту соціально прогресивних виробничих відносин.

Концептуальні положення та етапи створення теорії і методології планово-ринкової моделі системного управління народним господарством враховували накопичений досвід науково-методичного забезпечення виконання "Методических указаний к разработке государственных планов развития народного хозяйства СССР" (М.: Экономика, 1974, 791 с.), постанови Ради Міністрів і Держплану Союзу РСР від 12 липня 1979 року № 695 "Об улучшении планирования и усиления воздействия хозяйственного механизма на повышение эффективности производства и качества работы", "Методических указаний к разработке государственных планов экономического и социального развития СССР" (М.: Экономика, 1980. – 776 с.) та постанови Ради Міністрів і Держплану Союзу РСР від 17 липня 1987 року № 816 "О перестройке планирования и повышения роли Госплана СССР в новых условиях хозяйствования".

Післявоєнне відродження національної економіки як єдиного органічного цілого соборної, суверенної і незалежної держави повинно здійснюватись конституційно під цілеспрямованим впливом положень Закону України "Про державне планування" як основи Планового Кодексу України (за багаторічними наполяганнями фахівців і сподвижників Інституту фізичної економіки ім. С. А. Подолинського [11-15]).

Фахівці і сподвижники Інституту фізичної економіки ім. С. А. Подолинського, розвиваючи метод ранжировки статистичної динаміки економічних і соціальних показників д.е.н., професора І. М. Сироежина, обґрунтували вимоги до нормативно-індексної моделі стабільного планомірно-стійкого людського розвитку в післявоєнний період:

– Стратегічний термін випереджаючого підвищення рівня, стандартів і якості життя українського народу в порівнянні з динамікою витрат на оборону і правоохоронну діяльність, повинен дорівнювати 20-25 рокам від народження людини як живого Суверена до строків його сформованості як Громадянина;

– Стратегічний людський потенціал обороноздатності держави визначається за результатами демографічних прогнозів також на 20-25 років для недопущення депопуляції нації.

В нагоді предстало мудре висловлювання російського та фінського державного, політичного та військового діяча шведського походження, барона, Генерал-лейтенанта російської армії, генерала від кавалерії фінляндської армії, фельдмаршала, президента Фінляндії з 4 серпня 1944 року до 11 березня 1946 року Карла

Густава Эміль Міннергейма: "Прежде чем тратить огромные деньги на оборону, нужно создать для людей тот уровень жизни, который они захотят защищать" [16; 17].

Основними дискусійними питаннями, які впливають з цієї статті є:

Перша група:

1. Чи спроможні українські вчені розробити теорію і методологію програмно-цільового індикативного планування і системного управління соціально-економічним простором національного господарства, в якому буде забезпечуватись стабільний і стійкий людиноцентриський розвиток?

2. Чи можливе використання минулого досвіду планового управління народним господарством в адміністративно-командній системі Української РСР для реалізації доктрини "3-х С": Соціальне прогнозування, Соціальне планування, Соціальне управління?

Друга група:

1. Чи потрібно стимулювати розробку вітчизняної моделі змішаної економіки "План-Ринок" з одночасним підвищенням ролі держави в регулюванні стабільного і стійкого людиноцентриського розвитку на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України?

2. Чи створені передумови зміни світогляду українського суспільства стосовно визнання різних форм власності в плановому секторі національної економіки: державної, комунальної, муніципальної, колективної, приватної?

Третя група:

1. Чи доцільно активізувати завершення прийняття Верховною Радою Закону "Про державне планування", який й досі доопрацьовується Урядом України? (проекти закону 2011, 2017, 2020 років не прийняті).

2. Чи існує реальна потреба суспільства в розробці Планового Кодексу України, що регламентує у часі підготовку, прийняття і відповідальне виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих управлінських рішень органів влади усіх рівнів парламентсько-президентської республіки?

В матеріалах Дискусійного клубу журналу "Економічний вісник Донбасу" 2019-2022 років фахівцями і сподвижниками Інституту фізичної економіки ім. С. А. Подолинського представлені обґрунтовані концептуальні положення методологічного і методичного вирішення цих питань.

Список використаних джерел

1. Соціологічна енциклопедія / укладач В. Г. Гордяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с. (Серія «Енциклопедія ерудита»).
2. Дворецька Г. В. Соціологія праці: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 472 с.
3. Головченко В. Л., Ласаро Карденас. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
4. Столяров В. Ф. Интенсификация и система управления промышленным производством (организационно-механический аспект). Киев. Изд-во "Наукова думка", 1988. 263 с.
5. Фокин В. Украина в двенадцатой пятилетке. Экономика Сов.Украины. 1986. № 10. С. 3-12.

6. Столяров В. Ф. Система управления производством в условиях интенсификации: организационно-экономический механизм: автореф. дис. на соиск. уч. степ. д.э.н. Киев, НИЭИ Госплана УССР, 1988. 35 с.

7. Ильин В. Н. Экономические основы теории общественного развития. 2-е изд., доп. Киев. КИА, 2010. 176 с.

8. Найдёнов В. С., Сменковский А. Ю. Инфляция и монетаризм. Уроки антиинфляционной политики. Белая Церковь: ОАО "Белоцерковская книжная фабрика", 2003. 352 с.

9. Образцов О. И. Обобщающий показатель социального развития региона (цели, принципы формирования, методы расчёта). *Орг. и планир. отраслей нар. хоз-ва*. 1981. Вып. 64. С. 117-129.

10. Столяров В. Ф. Проблемы теории управления социалистическим производством и задачи координации НИР. *Орг. и планир. отраслей нар. хоз-ва*. 1986. Вып. 84. С. 3-14.

11. Столяров В. Ф. Науково-методичне забезпечення стратегічного планування та державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2 (37). С. 223-237. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).223-237](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).223-237).

12. Шинкарьук О. В. Науково-методичні засади державного регулювання стійкого людиноцентриського розвитку регіонів. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 164-180. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1\(59\)-164-180](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1(59)-164-180).

13. Столяров В. Ф. Композиційний моніторинг регіонального людського розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 181-198. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1\(59\)-181-198](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1(59)-181-198).

14. Столярова В. В. Концептуально-аналітичне забезпечення стратегічного планування соціально-економічного розвитку держави та регіонів. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2 (41). С. 33-49. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).33-49](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).33-49).

15. Столярова В. В. Системне стратегічне планування і бюджетування людиноцентриського соціально-економічного розвитку держави і регіонів (Інституалізація бюджетного федералізму унітарної держави). *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 32-48. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).32-48](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).32-48).

16. Маннергейм К. Г. Мемуары. М.: Вагриус, 1999. 508 с.

17. Маннергейм К. Г. Воспоминания. Минск: ООО «Попурри», 2004. 512 с.

References

1. Horodianenko, V. H. (Comp.) (2008). *Sotsiologichna entsyklopediia (Serii "Entsyklopediia erudyta") [Sociological Encyclopedia (Erudite Encyclopedia Series)]*. Kyiv, Academic Press [in Ukrainian].
2. Dvoretzka, H. V. (2002). *Sotsiologhiia pratsi [Sociology of work]*. Kyiv, KNEU. 472 p. [in Ukrainian].
3. Holovchenko, V. L., Lasaro, Kardenas. (2004). *Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia [Ukrainian diplomatic encyclopedia] : in 2 volumes*. Kyiv, Znannia Ukrainy. Vol. 2. 812 p. [in Ukrainian].

4. Stolyarov, V. F. (1988). Intensifikatsiya i sistema upravleniya promyshlennym proizvodstvom (organizatsionno-mekhanicheskiy aspekt) [Intensification and control system of industrial production (organizational-mechanical aspect)]. Kyiv, Naukova dumka. 263 p. [in Russian].
5. Fokin, V. (1986). Ukraina v dvenadtsatoy pyatiletke [Ukraine in the twelfth five-year plan]. *Ekonomika Sov. Ukrainy – The economy of the Soviet Ukraine*, 10, pp. 3-12 [in Russian].
6. Stolyarov, V. F. (1988). Sistema upravleniya proizvodstvom v usloviyakh intensifikatsii: organizatsionno-ekonomicheskii mekhanizm [Production management system under conditions of intensification: organizational and economic mechanism]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, NIEI Gosplan of the Ukrainian SSR. 35 p. [in Russian].
7. Ilyin, V. N. (2010). Ekonomicheskiye osnovy teorii obshchestvennogo razvitiya [Economic foundations of the theory of social development]. 2nd ed., add. Kyiv, KIA. 176 p. [in Russian].
8. Naydenov, V. S., Smenkovsky, A. Yu. (2003). Inflyatsiya i monetarizm. Uroki antiinflyatsionnoy politiki [Inflation and monetarism. Lessons of anti-inflationary policy]. Belaya Tserkov. JSC "Belotserkovsky book factory". 352 p. [in Russian].
9. Obraztsov, O. I. (1981). Obobshchayushchiy pokazatel' sotsial'nogo razvitiya regiona (tseli, printsipy formirovaniya, metody raschota) [Generalizing indicator of the social development of the region (goals, principles of formation, methods of calculation)]. *Organizatsiya i planirovaniye otrasley narodnogo khozyaystva – Organization and planning of branches of the national economy*, Issue 64, pp. 117-129 [in Russian].
10. Stolyarov, V. F. (1986). Problemy teorii upravleniya sotsialisticheskim proizvodstvom i zadachi koordinatsii NIR [Problems of the theory of management of socialist production and tasks of coordinating R&D]. *Organizatsiya i planirovaniye otrasley narodnogo khozyaystva – Organization and planning of branches of the national economy*, Issue 84, pp. 3-14 [in Russian].
11. Stolyarov, V. F. (2019). Naukovo-metodychne zabezpechennia stratehichnoho planuvannia ta derzhavnoho rehuliuвання rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukraini [Scientific and methodological support of strategic planning and state regulation of regional human development in Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (37), pp. 223-237. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).223-237](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).223-237) [in Ukrainian].
12. Shynkariuk, O. V. (2020). Naukovo-metodychni zasady derzhavnogo rehuliuвання stiikoho liudynotsentrynskoho rozvytku rehioniv [Scientific and Methodological Foundations of State Regulation of Sustainable CevereCentric Development of Regions]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (59), pp. 164–180. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1\(59\)-164-180](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1(59)-164-180) [in Ukrainian].
13. Stoliarov, V. F. (2020). Kompozytsiyni monitorynh rehionalnoho liudskoho rozvytku [Composite Monitoring of Regional Human Development]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (59), pp. 181-198. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1\(59\)-181-198](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-1(59)-181-198) [in Ukrainian].
14. Stolyarova, V. V. (2021). Kontseptualno-analitychne zabezpechennia stratehichnoho planuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy ta rehioniv [Conceptual and Analytical Support for Strategic Planning of the Socio-Economic Development of the Country and Regions]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (41), pp. 33-49. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2\(41\).33-49](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).33-49) [in Ukrainian].
15. Stoliarova, V. V. (2022). Systemne stratehichne planuvannia i biudzhetuвання liudynotsentrynskoho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy i rehioniv (Instytualizatsiia biudzhethnoho federalizmu unitarnoi derzhavy) [Systemic Strategic Planning and Budgeting of People-Centered Socio-Economic Development of the State and Regions (Institutionalization of Budgetary Federalism of the Unitary State)]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (42), pp. 32-48. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).32-48](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).32-48) [in Ukrainian].
16. Mannerheim, K. G. (1999). Memuary [Memoirs]. Moscow, Vagrius. 508 p. [in Russian].
17. Mannerheim, K. G. (2004). Vospominaniya [Memoirs]. Minsk. Potpourri LLC. 512 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 24.11.2022

Формат цитування:

Фокін В. П. Українському народу – стабільний планомірностікий розвиток (історико-аналітичні нариси: переосмислення минулого). Частина 3. Ретроспектива становлення планово-економічної самостійності на різних рівнях управління: ідеї, люди, судьби. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 2 (43). С. 170-187. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.2\(43\).170-187](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.2(43).170-187)

Fokin, V. P. (2022). To the Ukrainian People – a Stable and Balanced Development (Historical and Analytical Essays: Rethinking the Past). Part 3. Retrospective of the Formation of Planning and Economic Independence at Different Levels of Management: Ideas, People, Destinies. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (43), pp. 170-187. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.2\(43\).170-187](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.2(43).170-187)